

Integrace vzdělávacího obsahu v hudebních činnostech v mateřské škole

Hana Křemečková

Bakalářská práce
2023

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav školní pedagogiky

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Hana Krmežková
Osobní číslo:	H20931
Studijní program:	B0112P300001 Učitelství pro mateřské školy
Forma studia:	Kombinovaná
Téma práce:	Integrace vzdělávacího obsahu v hudebních činnostech v mateřské škole

Zásady pro vypracování

Zpracování řešení a studium odborné literatury o integraci vzdělávacího obsahu v předškolním vzdělávání.
Vynezení teoretických východisek zaměřených na integraci environmentální výchovy v hudebních činnostech v mateřské škole.
Zpracování sady hudebních aktivit pro děti předškolního věku s environmentální tematikou.
Realizace a ověření sady hudebních aktivit ve vybrané mateřské škole.
Evaluace sady, zpracování závěrů a doporučení pro praxi mateřských škol.

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

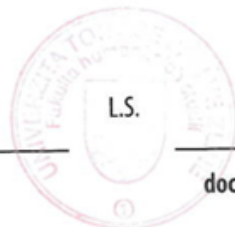
- Andresková, J., Kubecová, M., Kukačková, M., Suchardová, L., & Zemanová, K. (2018). *Rozvíjíme environmentální citění dětí*. Praha: Raabe.
- Foti, P. (2020). The effects of music and creativity on child's development an innovative educational program. *International Journal of Latest Research in Humanities and Social Science*, 3(1), 01–09.
- Leblová, E. (2012). *Environmentální výchova v mateřské škole*. Praha: Portál.
- Lišková, M. (2012). *Hudební činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe.
- Meier, D., & Sisk-Hilton, S. (2020). *Nature education with young children*. New York: Routledge.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Libuše Jelénková, Ph.D.**
Ústav školní pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: **18. listopadu 2022**

Termín odevzdání bakalářské práce: **28. dubna 2023**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. PhDr. Mgr. Marcela Janíková, Ph.D.
ředitelka ústavu

Ve Zlíně dne 18. listopadu 2022

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně 5. 4. 2023

1) Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací.

(1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku, jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce je teoreticko-aplikačního charakteru s hlavní oblastí zájmu v integraci vzdělávacího obsahu. Autor práce se konkrétně zajímá o integraci environmentální výchovy s hudebními činnostmi v mateřské škole.

V teoretické části jsou vymezena teoretická východiska obou oblastí vzdělávání, možnosti realizace v mateřské škole, vzájemná integrace, zázemí v kurikulu, také rizika s touto problematikou spojená.

V aplikační části bude představena a evaluována sada osmi aktivit realizovaných ve vybrané mateřské škole. Na základě evaluace byla zpracována doporučení pro praxi.

Klíčová slova: hudební činnosti, environmentální výchova, integrace obsahu

ABSTRACT

The bachelor's diploma thesis of theoretical-application character with the main area of interest in the integration of educational content. The author of thesis is specifically interested in the integration of environmental education with music activities in kindergarten.

The theoretical part defines the theoretical background of both areas of education, the possibilities of implementation in kindergarten, the mutual integration, the background in the curriculum, also the risks associated with this issue.

In the application part a set of eight activities implemented in a selected kindergarten will be presented and evaluated. On the basis of the evaluation, recommendations for practice have been developed.

Keywords: music activities, environmental education, content integration

Mé poděkování směřuji především k paní Mgr. Libuši Jelénkové Ph.D. za odborné vedení, její vstřícnost a profesionalitu při vzájemné spolupráci. Dále bych chtěla poděkovat všem, kteří jakkoliv přispěli ke tvorbě této práce jakožto k hladkému průběhu celého studia, především tedy mému manželovi, dětem i rodině.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	11
I TEORETICKÁ ČÁST	13
1 HUDEBNÍ ČINNOSTI.....	14
1.1 HUDEBNÍ ČINNOSTI V MATEŘSKÉ ŠKOLE.....	14
1.2 SEZNÁMENÍ DÍTĚTE S HUDBOU	15
1.3 HUDEBNÍ BENEFITY	15
1.4 DRUHY HUDEBNÍCH ČINNOSTÍ.....	16
1.4.1 Pěvecké hudební činnosti.....	17
1.4.2 Poslechové hudební činnosti.....	17
1.4.3 Instrumentální činnosti	18
1.4.4 Hudebně pohybové činnosti.....	19
1.5 VHODNÉ HUDEBNÍ FORMY	19
1.5.1 Písňová forma.....	19
1.5.2 Rondo.....	20
1.5.3 Kánon.....	21
1.5.4 Hudební formy určené k poslechu.....	21
1.5.5 Hudební formy určené k tanci.....	21
2 ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA	22
2.1 ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA A SOUVISEJÍCÍ POJMY	22
2.1.1 Environmentální výchova	22
2.1.2 Výchova k udržitelnému rozvoji	22
2.1.3 EVVO	23
2.1.4 Ekologická výchova	23
2.1.5 Environmentalistika	24
2.2 PROČ SE ZABÝVAT ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVOU	24
2.3 ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA V PRAXI MATEŘSKÉ ŠKOLY.....	25
2.4 PODMÍNKY PRO OPTIMÁLNÍ REALIZACI ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVY V MATEŘSKÉ ŠKOLE.....	27
2.4.1 Vzdělání učitelky.....	27
2.4.2 Vybavení školy.....	28
2.4.3 Příznivé klima	29
2.4.4 Praktická připravenost	29
3 INTEGRACE ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVY A HUDEBNÍCH ČINNOSTÍ.....	31
3.1 INTEGRACE OBSAHU	31
3.2 PROPOJENÍ ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVY A HUDEBNÍCH ČINNOSTÍ	32
3.4 KURIKULÁRNÍ ZÁZEMÍ.....	33
3.4.1 Kurikulární zázemí hudebních činností	34
3.4.2 Kurikulární zázemí environmentální výchovy	34

3.5	NA CO SI DÁT POZOR.....	35
3.5.1	Pochvaly.....	35
3.5.2	Pěvecké činnosti	36
3.5.3	Poslechové činnosti	36
3.5.4	Instrumentální činnosti	36
3.5.5	Písně.....	37
II	PRAKTICKÁ ČÁST.....	38
4	SADA HUDEBNÍCH AKTIVIT S INTEGRACÍ ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVY.....	39
4.1	AKTIVITA 1 „PÍSEŇ KAM PATŘÍ ODPADKY?“	44
4.2	AKTIVITA 2 „DŘEVĚNÉ HUDEBNÍ NÁSTROJE“.....	45
4.3	AKTIVITA 3 „PÍSEŇ V LESE“	47
4.4	AKTIVITA 4 „EKOLOGICKÉ HRAČKY A HUDEBNÍ NÁSTROJE“	48
4.5	AKTIVITA 5 „PÍSEŇ CHVÁLÍM TĚ, ZEMĚ MÁ“.....	51
4.6	AKTIVITA 6 „ZVUKY VODY“	53
4.7	AKTIVITA 7 „HUDEBNÍ NÁSTROJE Z RECYKLOVANÝCH MATERIÁLŮ“	55
4.8	AKTIVITA 8 „ZHUDEBNĚNÝ KOLOBĚH ROKU, KOMPOSTOVÁNÍ“	57
5	EVALUACE.....	60
5.1	SEBEREFLEXE.....	60
5.1.1	Aktivita 1.....	60
5.1.2	Aktivita 2.....	60
5.1.3	Aktivita 3.....	61
5.1.4	Aktivita 4.....	61
5.1.5	Aktivita 5.....	62
5.1.6	Aktivita 6.....	62
5.1.7	Aktivita 7.....	62
5.1.8	Aktivita 8.....	63
5.2	HODNOCENÍ UČITELKOU	64
5.2.2	Aktivita 2.....	64
5.2.3	Aktivita 3.....	64
5.2.4	Aktivita 4.....	64
5.2.5	Aktivita 5.....	65
5.2.6	Aktivita 6.....	65
5.2.7	Aktivita 7.....	65
5.2.8	Aktivita 8.....	65
5.3	SHRNUTÍ SEBEREFLEXE A HODNOCENÍ UČITELKOU.....	66
5.4	POROVNÁNÍ REFLEXE	67
6	DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	69
6.1	VZDĚLÁVACÍ NABÍDKA.....	69
6.2	FORMA	69
6.3	ÚČELNOST	70

7 ZÁVĚR	72
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	74
SEZNAM TABULEK	78
7.1 SEZNAM PŘÍLOH	80
7.2 PŘÍLOHA P I: VÝROBA HOUSLÍ	81
7.3 PŘÍLOHA II: PÍSEŇ V LESE	82
7.4 PŘÍLOHA III: „NE/VHODNÉ CHOVÁNÍ V LESE“	83
7.5 PŘÍLOHA IV: OBLIČEJE.....	89
7.6 PŘÍLOHA V: ODPADKY V PŘÍRODĚ	90
7.7 PŘÍLOHA VI: RYTMICKÝ DOPROVOD	91
92	
PŘÍLOHA VII: UKÁZKA HUDEBNÍCH NÁSTROJŮ	93

ÚVOD

Představená bakalářská práce je teoreticko-aplikačního charakteru a jejím předmětem je integrace vzdělávacího obsahu. Integrace obsahu je dnes velmi žádaným a efektivním způsobem uchopení výuky, neboť s sebou nese řadu prokázaných benefitů pro vyučované. Zároveň je integrace podložena i kurikulem, je tedy pro pedagogy závazná při tvorbě vzdělávacího obsahu, respektive při volbě formy a metod práce.

Téma integrace je současnou společností diskutované téma, ovšem spíše ve významu integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do běžného vzdělávacího proudu. Tato práce se však zaměřuje na poněkud odlišné uchopení integrace a to na integraci obsahu vyučování, kterou se zabývá například Hesová (2011), Rakoušová (2008) či Židková (2009). Středem zájmu je tedy integrace vzdělávacího obsahu v mateřské škole, subjektem vzdělávání jsou děti 2-7 leté.

V teoretické části je věnována pozornost teoretickým východiskům obou oblastí. U hudebních činností jsou představeny zejména hlavní cíle a dále názory odborníků na uchopení hudebního vzdělávání předškolních dětí. Jednotlivé podkapitoly seznamují čtenáře s ideálním postupem seznamování dítěte s hudbou, hudební podnětností u dětí a také s reálnou situací u většinové současné společnosti. Na toto téma navazuje podkapitola o benefitech, které hudba přináší nejen dětem a mládeži, ale lze tyto benefity vztáhnout na celou společnost. Zakončením části zabývající se teoretickými východisky hudebních činností jsou podkapitoly představující druhy hudebních činností v mateřské škole a nejvíce užívané hudební formy.

Kapitola zabývající se environmentální výchovou se soustředí zejména na její souvisejícími termíny, je zde poukázáno na odlišné významy těchto hesel. Je zde zmíněna také důležitost upření pozornosti na toto téma ve všeobecném rozměru, ovšem také v rámci vzdělávacího obsahu v předškolním vzdělávání, součástí podkapitoly jsou uvedené podmínky úspěšné realizace činností environmentální výchovy v mateřské škole.

Následná kapitola seznamuje čtenáře, jak s obecnou integrací obsahu, tak s konkrétní integrací dvou zmiňovaných oblastí. Dále poukáže na kurikulární zázemí a možná rizika při realizaci.

V praktické části se čtenář seznamuje se sadou osmi aktivit navržených pro využití v rámci bloku didakticky zacílené činnosti v mateřské škole. Návrhy aktivit jsou koncipovány tak, aby v sobě zahrnovaly integraci environmentálních témat do hudebních činností v mateřské

škole. Je využito všech druhů hudebních činností a mezi environmentální témata jsou zařazena např. kompostování, znečišťování vody, recyklované materiály, vhodné chování v přírodě, rytmus roku, recyklace aj.

Sada aktivit byla realizována ve vybrané mateřské škole, proběhla evaluace, která se skládala ze sebereflexe studentky a reflexe ze strany přítomné učitelky. Na základě této evaluace vyplynula doporučení pro praxi.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 HUDEBNÍ ČINNOSTI

Předmětem první kapitoly bude realizace hudebních činností v mateřské škole, proces seznamování dítěte s hudbou a benefity vlivu hudby na dítě. Dále budou rozebrány jednotlivé druhy hudebních činností a pozornost bude upřena také na vhodné hudební formy, které jsou optimální pro využití v mateřské škole.

1.1 Hudební činnosti v mateřské škole

Realizace hudebních činností v předškolním vzdělávání je dlouhotrvající zkušeností mnoha generací jak z řad učitelek, tak z řad dětí navštěvujících MŠ. Nejedná se o nic neznámého či nového, tématem se zabývalo a zabývá mnoho odborníků. Přesto bývá někdy velmi zřejmý rozdíl v samotné podobě, v jaké je hudba a činnosti s ní spojené, dětem představována a předkládána. Je celkem pravděpodobné, že hudební činnosti v mateřské škole ještě budou dále významně zkoumány a jejich podoba se bude stále více odlišovat a to zejména obsahem vzdělávání, metodami, hodnocením atd.

Cílem hudebních činností v mateřské škole je zcela jistě vytvořit pozitivní vztah dítěte k hudbě v jejích různých podobách, seznámit jej s činnostmi, které jsou v hudební výchově realizovatelné a to včetně praktické zkušenosti. Všeobecná kultivace osobnosti, či pozitivní vliv na psychiku člověka vlivem hudby, jsou neoddiskutovatelné (Lišková, 2012). U hudebních činností dochází nejen u dětí předškolního věku k sebepoznání a uvědomění si vlastní identity.

Sedlák, Váňová (2013) za hudební činnosti v pravém slova smyslu považují vlastní komunikaci jednotlivce s hudbou. Upozorňují na sféru percepční, reprodukční i produkční s psychickými i behaviorálními obsahy. Hudba se tedy dá vnímat smysly, reprodukovat pomocí vlastních schopností a dovedností nebo i vytvářet. Člověk je tedy i původcem i příjemcem hudby.

Je známo, že hudební činnosti jsou vysoce kultivovanou aktivitou, jejíž kvalita a efektivita je zásadně podmíněna vhodným přístupem učitele. Sedlák a Váňová (2013) v tomto kontextu upozorňují na to, že hudební tvořivost dítěte se nedá vynutit příkazem, ale naopak pedagog je pro dítě motivátorem, povzbuzovatelem, podněcovatelem. Bezpochyby úspěch hudebních činností nezávisí pouze na hudebních předpokladech dětí, ale na profesionalitě učitele.

Kromě citovaných autorů se fenoménem hudebních činností na úrovni mateřské školy zabývá také Kmentová (2019), Kurková (2021), Lišková (2016) či Tichá (2014).

V uvedených případech se však spíše jedná o zpěvníky a metodické příručky pro práci učitele, než o teorii hudebních činností v mateřské škole.

1.2 Seznámení dítěte s hudbou

Společnost se setkává se s fenoménem, že mateřská škola je často prvním elementem, který nabídne dítěti hudbu v celé její kráse. Ačkoliv je v současnosti hudba běžnou součástí života každého z nás, její reprodukce či existence se často omezuje jen na podkres v supermarketu, či v reklamě. Člověk je jí tedy často přehlcn bez výraznějšího duševního účinku, ba naopak, může tento vliv mít negativní účinek. Sedlák a Váňová (2013) nazývají tento vliv hudebním hlukem. Tento fenomén je zřejmý i u dětí předškolního věku (Jurkovič, 2012). Je proto nutno ocenit rodiny, kde má dítě jisté hudební zázemí. Je sporné hodnotit, kolik procent dětí, které navštěvují předškolní zařízení, pochází z hudebně uvědomělých rodin. Lze spekulovat, zda by tento fenomén nemohl být vhodným předmětem výzkumu. Po příchodu dítěte do mateřské školy je to však vcelku lehce odhalitelné.

V případě zájmu o stanovení optimální doby pro začátek seznamování dítěte s hudbou Jurkovič (2012) uvádí období prenatalní, tedy ještě před porodem dítěte. Dítě totiž již v tomto stádiu vnímá zvuky, hudbu, hlasy a sluchové podněty jsou pro něj v období těhotenství nejčastější. Aby mohl být tento požadavek naplněn, je tedy žádoucí, aby se matka v období těhotenství pohybovala v hudebně kulturním prostředí nebo aby si například zpívala při práci. Přitom se nejedná o nespílitelný požadavek. K seznamování s hudbou může sloužit jak živá, tak reprodukováná hudba, když budou v určité harmonii (Jurkovič, 2012). To platí jak v období prenatalním, tak v období postnatalním. Sedlák a Váňová (2013) k tomu dodává poznámku, že tím dítě získává hudební zkušenost, zmocňuje se hudební kultury a hudebního odkazu celých generací. Avšak můžeme spekulovat, zda by se v tomto případě jednalo o hudební podkres nebo cílený soustředěný poslech, jak matky, tak dítěte a jaký vliv by takový hudební zážitek měl.

1.3 Hudební benefity

Benefity vlivu hudby na psychiku člověka se zabývala spousta psychologů, muzikologů, skladatelů. Po studiu tematické literatury se neprokázaly žádné negativní účinky vlivu samotné hudby na člověka. A takové, které by se mohly objevit, by zcela určitě vycházely ze špatného pedagogického působení konkrétního pedagoga na konkrétního žáka.

Následovní odborníci se vyjadřují k benefitům hudby odlišně, což ovšem nesvědčí o protirečení spíše jako o široké škále hudebních benefitů. Jurkovič (2012) označuje hudbu jako jedinečné vyjádření lidské tvořivosti, jako element přirozenosti každého člověka. Lišková (2012) konstatuje, že hudební činnosti jsou prostředkem k vyjádření vlastních prožitků, k utváření psychické zdatnosti či podpoře duševní pohody. Foti (2020) vyzdvihuje rozvoj tvůrčího přístupu, představivosti, vynalézavosti a obecnou kultivaci lidské osobnosti. Dále Foti na základě výzkumu Cromko & Poorman (in Foti, 2020) uvádí hudební benefity při rozvoji prostorového vnímání, mobility a paměti. Dle mého názoru jsou hudební přínosy některé více, některé méně obtížně odhalitelné, nicméně celkově jsou jasně prokazatelné.

Každý odborník se zaměřuje na benefity hudby v té oblasti, kterou zkoumá a kterou se nejvíce zabývá, obecně však lze hodnotit, že hudba má pozitivní vliv na psychiku člověka v nejrůznějších sférách. A k tomu se přidružuje i rozvoj hrubé motoriky (např. při hudebně-pohybové výchově), rozvoj jemné motoriky (při ovládní lehkých ovladatelných hudebních nástrojů) atd. Mnohými dalšími benefity vlivu hudby na člověka se zabývá Lišková v publikaci Hudební činnosti v předškolním vzdělávání (2012).

1.4 Druhy hudebních činností

(Sedlák & Váňová, 2013) Hudební činnosti v předškolním vzdělávání se obvykle dělí na pěvecké, poslechové, instrumentální a hudebně pohybové. Každá jedna oblast se soustřeďuje na dílčí hudební projev, působí odlišným způsobem na psychiku člověka a rozvíjí jiné oblasti osobnosti.

Při realizaci jakékoliv hudební činnosti je nutné, aby učitel znal konkrétní děti, se kterými pracuje, jelikož Mertin (2016) upozorňuje na fakt, že vyučování a vychovávání bez znalosti osobnosti žáků je sice možné, ale naprosto neprofesionální. Efektivita práce se tím velmi snižuje a postrádá smysl rozvoje dítěte. Zároveň učitel tím zvyšuje riziko vlastního burn out efektu z důvodu nerozkvétajícího vztahu s dětmi, se kterými pracuje.

Jurkovič (2012) v tomto kontextu zmiňuje podstatný aspekt pro efektivní působení pomocí hudby a to motivaci dětí prostřednictvím zájmu učitelky. Vysvětluje, že děti z ní musí cítit, že hudební činnosti provozuje pro radost svou i dětí a že v tom má být opravdová. Sebelepší motivace může selhat, pokud děti uvidí nezájem o aktivitu ze strany učitelky.

1.4.1 Pěvecké hudební činnosti

Pěvecké hudební činnosti se zdají být nejčastěji provozovanou hudební činností. (Sedlák & Váňová, 2013) Pěvecký projev a jeho kvalita je z určité části podmíněna cvikem, automatizováním úkolů a hudebních dovedností, dalším aspektem je samozřejmě hudební nadání. Usuzují, že ve společnosti převládá názor o protěžování závislosti hudebního nadání na kvalitu zpěvu každého jedince. Je samozřejmé, že nadání v kvalitě provedení zpěvu hraje svoji roli, je ale zcestné se na absenci nadání vymlouvat a odmítat tak nutnost cviku zpěvu.

Ačkoliv je zpěv psychologicky vysoce účinnou, obecně uskutečnitelnou a pro člověka nejpřirozenější hudební činností, jak podotýká Sedlák a Váňová (2013), Jurkovič (2012) upozorňuje, že by bylo chybou omezovat se pouze na zpěv, jako jediný hudební element v mateřské škole. Jurkovič (2012) v této souvislosti upozorňuje na velmi krátkozrakou představu společnosti o hudební výchově jako takové. Hudební vzdělávání se podle něj v mateřské škole někdy omezuje pouze na zpěv a jeho hodnocení jako objektivní ukazatel hudebnosti dítěte. To je ovšem velmi zkreslený posudek. Zpěv rozhodně není nežádoucí, nežádoucí je jen jeho přílišné upřednostňování před dalšími druhy hudebních činností.

Výběr vhodných hudebních forem do MŠ bude uveden níže.

1.4.2 Poslechové hudební činnosti

Ačkoliv je samozřejmá individualita každé mateřské školy, poslech se zdá být v mateřských školách upozadovaný. Přitom nabízí takové možnosti inspirace a kreativity jak pro děti, tak pro učitelku. Domnívám se, že zdrženlivost učitelek práce s poslechem pramení z vlastní nekompetentnosti znalosti širokého spektra ukázek vhodných do mateřské školy jak například vážné hudby, tak relaxační atd. Větší oblibě se těší nonartificiální hudba, protože je zřejmě bližší všem zúčastněným. Pro práci s vážnou hudbou lze však nalézt na trhu nosiče zaměřené na využití vážné hudby v mateřské škole.

Je známo, že poslech hudebních ukázek je pro duši dítěte velkým přínosem v oblasti představivosti, kreativity, fantazie, relaxace atd. (Sedlák & Váňová, 2013) Čtyřleté děti už dokážou v hudbě vycítit emoce. Poslechové činnosti se tedy mohou orientovat i tímto směrem a je tedy možné společně s dětmi pojmenovávat charakter skladby či ji využít jako možný prostředek k reflexi pocitů.

Poslech může mít různou formu provedení. Nejedná se tedy jen o poslech nahraných skladeb. Může být tedy realizován jako poslech zpěvu učitelky, poslech hry na hudební nástroj například zúčastněného rodiče, či učitele místní základní umělecké školy. Poslech může také probíhat v rámci výchovného koncertu pořádaného pro předškolní děti, v neposlední řadě také jako poslech nahrávky. Ačkoliv je více vhodný poslech živé hudby (děti mohou pozorovat hráče, jeho výraz, pohyby, nástroj...), není samozřejmě vždy reálný už jen z důvodu charakteru hudby, např. při poslechu symfonické básně.

1.4.3 Instrumentální činnosti

Instrumentální činnosti se těší v mateřské škole velké oblibě jak ze strany pedagogů, tak dětí. Mateřské školy často disponují Orffovým instrumentářem, doprovodným nástrojem (nejčastěji klavírem, či klávesami) a často ručně vyrobenými lehko ovladatelnými nástroji, těmi jsou různá chrastítka, drhla, dešťové hole aj.

Jurkovič (2012) informuje o práci Ilji Hurníka a Petra Ebena, kteří přeložili a zpracovali Orffovu metodiku pro použití v českém prostředí, která skýtá možnosti dalšího vzdělávání učitelek. Tuto podobu mají nejčastěji instrumentální činnosti v současných mateřských školách v republice (Sedlák & Váňová, 2013). Je pro děti přitažlivá, atraktivní a prohlubuje v dětech zájem o hudbu. Instrumentace může mít podobu také například doprovodu hrou na tělo, na přírodniny, na vodu (použití sklenic naplněných vodou) a již zmíněné ručně vyráběné rytmické či melodické nástroje.

Sedlák a Váňová (2013) shledávají výhodou instrumentálních činností možnost sloužit jako zvuková opora, kterou mohou děti vokálně napodobovat a také jako dobrá motivace pro děti při volbě výuky na nějaký hudební nástroj (Jurkovič, 2012). Pokud už v mateřské škole nějaké dítě hraje na hudební nástroj, je vhodné touto skutečností obohatit hudební vzdělávání dětí, které může mít podobu ukázky nástroje, hry, či představení nástroje.

Instrumentální činnosti také mají velkou vypovídající hodnotu o vnímání rytmu dítětem, je to způsob, jak odhalit jiné než pěvecké schopnosti dětí v rámci hudebních činností. Zde je vhodné podotknout, že děti mohou dobře ovládat buď celkově hudební výrazové prostředky, nebo jen některé. Dítě třeba může skvěle intonovat, ale naopak nemusí cítit rytmus. To je důvod, proč je nutné neopomínat variabilitu hudebních činností. Nastínilo by nám to velmi zkrácený obraz o hudebnosti dítěte.

1.4.4 Hudebně pohybové činnosti

Jurkovič (2012) vyzdvihuje spojení hudby s pohybem jako velmi přirozený způsob vnímání hudby v životě dítěte. Pohyb je přirozenou reakcí, jak dítěte, tak dospělého na hudbu. Je tato činnost dětem vlastní, těší se proto u dětí oblíbená. Sedlák a Váňová (2013) také podotýkají, že vnímání hudby s pohybem lze vyčíst i z dětského výrazu. Hudebně pohybové činnosti mohou mít formu tance, hudebních her, pochodu, využívají se také často v rámci třídních besídek.

Hudebně pohybové hry mohou mít různou podobu – mohou to být tance doprovázené reprodukcí hudby, zpěvem dětí, doprovodem učitelky na hudební nástroj, mohou mít formu zpěvu písně s jednoduchým pohybem (např. zobrazováním obsahu písně pomocí pohybu), mohou to být hry, ve kterých má hudba i pohyb své místo (Zlatá brána, Zajíček v své jamce..).

Při spojování hudby s pohybem je potřebný pedagogický cit a takt učitelky. Jde vždy o velmi individuální situaci a proto je potřeba zvážit kroky k realizaci. Je tedy potřeba vždy promyslet, zda se jedná o hudebně pohybovou činnost, která vyžaduje prvotní nácvik hudební složky (pokud děti zpívají) a druhotně učít pohyb nebo zda nácvik obou složek je více efektivní, když probíhá současně. Odvíjí se to od náročnosti písně, pohybu, věku a složení dětí ve třídě, jejich individuálním zvláštnostem a celkové situaci a ostatním okolnostem, které práci podmiňují.

1.5 Vhodné hudební formy

V mateřské škole je možné využít mnoho různých hudebních forem. Závisí to však na druhu činnosti, která je zamýšlena. Respektive na aktivitě, která je od dětí očekávána, tedy, zda mají při hudbě relaxovat, tančit, poslouchat, doprovázet ji, či zpívat atd. Následujících podkapitol se budou zabývat zejména hudebními formami určenými ke zpěvu dětí.

1.5.1 Písňová forma

Asi nejčastěji využívanou hudební formou v mateřské škole je píseň. Jedná se zároveň i o nejužívanější hudební formu v kultuře společnosti. V mateřské škole je více užívaná malá písňová forma, kterou Jurkovič (2012) označuje jako kratší jednohlasou skladbu, kterou je možno reprodukovat s doprovodem či bez něj. Existují písně jedno slokové či víceslokové a předávají určitou emoci či informaci.

Její výhodou je, že ji lze v mateřské škole použít v rámci všech druhů hudebních činností. Píseň mohou děti zpívat, může být prostředkem hudebního poslechu, lze ji hrát či doprovázet a lze ji i využít i v rámci hudebně pohybových činností. Při volbě písně by učitelka měla brát na zřetel hlasové zvláštnosti předškolních dětí, jejich rozsah, dále obsah písně, její obtížnost. V mateřské škole jsou obecně více preferovány durové písně. Sedlák a Váňová (2013) upozorňují na to, že nejpozději na konci docházky do mateřské školy by se však děti měly setkat i s písněmi mollovými. Mollové písně nabývají stejných kvalit jako písně durové, není tedy důvod se jich stranit. Jurkovič (2012) při práci s písní doporučuje už se čtyřletými dětmi rozebírat obsah, ladění písně, doprovodné nástroje, mužský, ženský, dětský, či například sborový zpěv.

Písně vhodné do MŠ

Písněmi pro děti se zabývalo a stále zabývá množství autorů a pro potřeby mateřské školy jsou vhodné jak lidové, tak umělé písně psané pro děti, podotýká Jurkovič (2012).

Mezi české skladatele, kteří se zabývali a zabývají dětskou písní, můžeme rozhodně zařadit Čepičkovou (2019), Ebena (2022), Horáčkovou (2016), Zímu (2019) a další. Takových lidí je třeba si vážít, protože bez vhodných písní, by se mohla vytrácet tvořivost, originalita, zajímavost hudebního vzdělávání v mateřských školách.

Jak podotýká Jurkovič (2012), skládat písně pro děti není snadné, protože skladatel má omezený rozsah skladby, který vychází z dispozic dětských hlasivek. Témata písní musí být přiměřená věku dětí a písně také nesmí obsahovat složité obraty, výrazné složitosti, aby byla dětmi reálně reprodukovatelná. Je nutno podotknout, že je vhodná harmonie mezi novými a staršími či lidovými písněmi, obsahují-li pro děti vhodný text.

1.5.2 Rondo

Rondo se nejvíce používá v klasické hudbě, je však využitelné i v mateřské škole. Rondo je hudební forma, která se skládá z několika částí. První část se opakuje a střídá se s dalšími. V podstatě bychom ji mohli přirovnat k refrénu, který se střídá se slokami. V mateřské škole se rondo často využívá ve hře „Pějme píseň dokola“. Použití této formy však podmiňuje znalost dětí dalších písní, které budou do ronda vkládány. Rondo je proto vhodnější nezařazovat mezi první hudební pokusy, ale nejprve se dobře seznámit s písněmi, které je

možné poté v rondu použít. Použití rouda v mateřské škole doporučuje např. Jurkovič (2012).

1.5.3 Kánon

Kánon je vícehlasá skladba, která pracuje s odstupňovaným nástupem jednotlivých hlasů, které reprodukují stejnou melodii. Je možný vokální, či instrumentální. Kánon je uváděn odbornou veřejností jako možný k uplatnění v mateřské škole. Z praktického hlediska je však obtížně realizovatelný ve spoustě mateřských škol z důvodu určité všeobecné hudební úrovně dětí mateřských škol. Jedná se o jednu z nejtěžších forem hudebních činností.

1.5.4 Hudební formy určené k poslechu

Pokud se jedná o poslech, je na místě široká škála forem, které lze v mateřské škole využít. Jelikož se jedná o poslech, je možné se zde zaměřit i na hudební formy, které jsou v jiných hudebních aktivitách pro svůj charakter nevyužitelné. Může to být symfonie, opera, instrumentální koncert, sonáta, kantáta, symfonická báseň aj.

1.5.5 Hudební formy určené k tanci

U tance je při volbě skladby klíčový rytmus, můžeme tedy využít skladbu, či její část, u které bude učitel spokojen s rytmem a celkovým charakterem. Může se jednat o jakékoliv druhy tanců (polka, valčík, mazurka), dále písňovou formu, různé variace atd. Je nutné mít na paměti obtížnost rytmu, tempa skladby, charakteru. Nejvíce používaný rytmus v praxi mateřských škol je dvoučtvrt'ový a tříčtvrt'ový.

Kapitola o hudebních činnostech čtenáři přiblížila možnosti realizace hudebních aktivit s předškolními dětmi, dozvěděl se, jak probíhá seznamování dítěte s hudbou, jak dítě profituje z kontaktu s hudbou a byly zde také načrtnuty druhy hudebních činností, včetně vhodných hudebních forem.

2 ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA

S ohledem na ochranu přírody se čtenář může setkat s několika užívanými termíny, které mají velmi podobný obsah zájmu, velmi mnoho společného a jsou možná často zaměňovány nebo užívány ve stejném či podobném kontextu. Nemají ovšem totožný význam. Z těch zásadních lze jmenovat například environmentální výchovu, výchovu k udržitelnému rozvoji, EVVO, ekologickou výchovu, environmentalistiku a další. Pro dobré porozumění celému textu je žádoucí si tyto termíny objasnit. Dále bude upřena pozornost na podstatu environmentální výchovy, její cíle a realizaci aktivit s environmentálním obsahem v mateřské škole, s čímž souvisí potřeba určité přiblížení optimálním podmínkám realizace.

2.1 ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA A SOUVISEJÍCÍ POJMY

2.1.1 Environmentální výchova

Pojem environmentální výchova vychází z iniciativy ministerstva životního prostředí již na koci 90. let minulého století. Environmentální výchova slovy Ministerstva životního prostředí (2016) má vychovávat k zodpovědnému vztahu k přírodě a pochopení nenahraditelné ceny pro život všech. Zároveň s tím má také probouzet a budovat v lidech pozitivní vztah k přírodě, poznávání přírody, nalézat její estetické stránky související s pozitivními prožitky v přírodě (Leblová, 2012). Za environmentálně odpovědné jednání je chápáno občanské, profesní a osobní jednání a chování, které směřuje ku prospěchu životního prostředí (MŽPČR, 2016).

Leblová (2012) označuje za cíl environmentální výchovy každého jednoho člověka, který touží poznávat přírodu, má o ni rozvinutý zájem, ochraňuje ji s tzv. environmentální senzitivitou. Podle socioložky a environmentalistky Hany Librové je to člověk schopný bohatého plnohodnotného života se skromnými prostředky (in Leblová, 2012).

Usuzuji, že tyto cíle či představy o jejich naplňování budou pružně inovovány na základě progresu společnosti.

2.1.2 Výchova k udržitelnému rozvoji

Výchova k udržitelnému rozvoji odmítá zejména konzumní způsob života, naopak propaguje zdravý životní styl, minimalismus a vše, co přináší přijetí filosofie ochrany přírody. Jedná se o hluboké pochopení zákonitostí z oblasti udržitelnosti fungování planety (Leblová, 2012).

2.1.3 EVVO

Označení EVVO v sobě skrývá zkratku termínu použitého ve Státním programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty a environmentálního poradenství na léta 2016 – 2025 (2016). EVVO tedy znamená Environmentální vzdělávání, výchovu a osvětu. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vydalo metodický pokyn k jeho realizaci. (2008) Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty a environmentálního poradenství na léta 2016 – 2025 (2016) klade za cíl rozvoj takových kompetencí, které jsou potřebné pro environmentálně odpovědné jednání. Jedná se tedy o takové jednání, které směřuje ve prospěch životního prostředí, jak v současnosti, tak v budoucnu (MŽP, 2016).

V Metodickém pokynu MŠMT k zajištění environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty se dále dočteme o cíli poznávání vztahu člověka a životního prostředí, uvědomování si člověka závislosti na životních podmínkách, poznávání prostředí a to za pomoci aktivizujících činností. Tyto činnosti jsou realizovány ve sféře školní i mimoškolní (MŠMT, 2008).

Jedná se tedy adaptaci i anticipaci pro potřeby přírodního prostředí. Je zřejmé, že dítě při ukončování docházky do mateřské školy nebude disponovat těmito cíli, protože to nevyplývá z jeho možností. Mertin (2016) ale tvrdí, že je možné zodpovědnost, o kterou se environmentální výchova snaží, cvičně dávkovat po malých krocích a soustavně ji posilovat v dalších životních obdobích dítěte.

2.1.4 Ekologická výchova

Ekologická výchova přesahuje rámec přírodovědy. V praxi je ve školách proto např. nahrazován Přírodopis předmětem Ekologický přírodopis. Leblová (2012) vysvětluje ekologické chování jako chování šetrné k přírodě. Tomuto ideálu je možno se přibližovat rozličnými cestami, které mohou pro každého člověka vést jinudy, mohou být různě dlouhé a klikaté, což ovšem nikoho neomlouvá pro rezignaci a přirozeně to pramení z různorodé skladby společnosti.

Základním stavebním kamenem ekologické výchovy je zkoumání vztahů mezi jednotlivými organismy. Dříve byl tento termín spojován s ochranou vzácných živočichů (Leblová, 2012).

V dnešní době však nabývá jiného, rozsáhlejšího významu. Lze usuzovat, že se pojetí zmíněného termínu bude nadále měnit a posouvat.

2.1.5 Environmentalistika

Environmentalistika se zabývá zkoumáním vlivu a působení člověka na jednotlivé ekosystémy. Jejím hlavním posláním je tedy ochrana životního prostředí, prevence a minimalizace znečišťování ovzduší, hospodaření s energiemi a těmito zájmy pochopitelně zasahuje i do dalších vědních oborů, jako je například biologie, fyzika, etika, ekologie atd. (Leblová, 2019).

2.2 Proč se zabývat environmentální výchovou

Stavem životního prostředí i snižováním biodiverzity se zabývá mnoho odborníků. Na tohle téma bylo napsáno množství odborných knih, článků i reportáží. Je zřejmé, že bez včasné reakce na tuto skutečnost bude planeta brzy zdevastovaná, disharmonovaná, a život na ní bude stále těžší.

Tohle je hodně zjednodušený argument, proč bychom se měli zabývat environmentální výchovou již u předškolních dětí. Do určité míry je možné také postavit fakt zhoršování stavu přírody po celém světě s přibývajícími zdravotními, psychickými, sociálními i občanskými problémy u lidí. Fakt, že pobyt v přírodě má blahodárný účinek na celostní lidské zdraví, není novinkou. Daniš (2016) v tomto kontextu upozornil na zajímavý fakt, že i když benefity pobytu v přírodě jsou nesporné, stále přesně nevíme, jakými mechanismy se tak v lidském těle děje.

Aby ovšem nedošlo ke zkreslování informací, je nutno podotknout, že na zdraví člověka má vliv samozřejmě více faktorů, jako je rodina, životní styl, způsob stravování, mezilidské vztahy a jiné (Daniš, 2016).

Je nesporné a také nepřehlédnutelné, že s vývojem elektroniky a jejímu postavení v současné společnosti (elektronizace systémů, náhrada ruční práce, zábavní průmysl aj.) se výrazně mění životní styl většinové populace a to souvisí s mnohem větší rozšířeností civilizačních problémů, častějšími výskytu dříve ojedinělých nemocí nebo výskyt nemocí u mladších jedinců, než bylo dříve obvyklé.

Jakou má souvislost stav životního prostředí s environmentální výchovou v mateřské škole? Není obtížné si vydedukovat, že pokud je v zájmu změnit přístup lidí k životnímu prostředí, je více než vhodné na ně působit takovými prostředky, které jsou účinné. A kdy jindy začít,

než v předškolním věku? Zároveň aby změna myšlení mohla být dlouhodobější, či trvalá, je nutno na společnost působit i v dalších vývojových stádiích.

(Daniš, 2006) Řada výzkumů uvedla, že environmentální aktivisté měli často zkušenost s pravidelným kontaktem s přírodou z dětství, který je natolik motivoval a inspiroval, že začali brát tuto výzvu vážně. Leblová (2012) v tomto kontextu zmiňuje pojem „skleníkové děti“, tedy děti, které nemají bezprostřední kontakt s přírodou, a dále zmiňuje fakt, že učitelka mateřské školy jim může pomoci najít cestu do přírody. I kdyby rodiče dítěte kontakt s přírodou zanedbávali či jí opovrhovali, učitelka v mateřské škole má stále velký vliv na dítě pro množství času dítěte stráveného v mateřské škole.

2.3 Environmentální výchova v praxi mateřské školy

Věk dítěte v mateřské škole a jeho specifika nedovolují zabývat se v rámci environmentální výchovy složitými abstraktními pojmy či zodpovědností v takovém smyslu, jaký environmentální výchova obecně předkládá. Jde spíše o vytvoření vztahu vřelého k přírodě, její poznávání a vnímání, což je v předškolním a mladším školním věku určující pro další vývoj postojů. Leblová (2012) uvádí za úkol environmentální výchovy v mateřské škole umožnění běžného osobního kontaktu, zkušeností dětí s přírodou, nechat jim ji zažívat všemi smysly. Má také nabídnout dítěti dostatečně množství přiměřených podnětů, které připomíná například Mertin (2016) a označuje je pro vývoj dítěte jako nezbytné.

Příroda je prapůvodním prostředím, ze kterého se člověk vyvinul, dá se tedy mluvit o optimálním prostředí pro jeho život. Z tohoto hlediska lze soudit, že příroda nabízí optimální množství rozličných podnětů, které dítě ke svému vývoji potřebuje. Zároveň může sloužit i jako prostředí pro relaxaci, což svědčí o hluboké promyšlenosti celého tohoto systému.

Praxe environmentální přírody v mateřské škole by měla kompenzovat stále se snižující kontakt s přírodou, obzvláště u městských dětí. Mateřská škola by měla představit dítěti přírodu jako prostor k poznávání, k učení, hře i relaxaci (Leblová, 2012).

Na tomto místě můžeme spekulovat, zda je stále rozdíl mezi kontaktem s přírodou u městských dětí či dětí žijících na vesnici, či například v okrajové části města. Z hlediska globalizace by bylo možné soudit, že dítě žijící na vesnici má takřka veškeré možnosti jako dítě žijící ve městě – trávení volného času, informační technologie, přístupnost do centra města či zábavních parků. Minimálně jsou tyto rozdíly mnohem menší, než bývaly v minulosti.

Jde zkrátka o to, aby dítě vnímalo přírodu jako běžnou a žádanou součást svého života, nebálo se v ní trávit čas, dokázalo se v ní chovat samostatně, stejně tak obezřetně, aby bylo schopné využívat benefitů pramenících z pobytu v ní, aby si jí vážilo, milovalo ji a dokázalo se za ni postavit v rámci ochrany životního prostředí, což je samozřejmě záležitostí dalších let věku dítěte (Leblová, 2012).

Navíc je potřeba počítat s faktem, že skladba dětí a jejich zaměření či orientace v této výchově či tématu bude velmi různorodá a zájem dětí, rodičů či jejich spolupráce může být značně odlišná, pokud se tedy nejedná o Lesní mateřské školy, kde se zájem o přírodu předpokládá. Kořátková (2014) označuje činnostní učení za nejvhodnější prostředek k seznamování dětí s environmentálními tématy, jak již plyne z podstaty věci. Silk-Hilton (2020) v této souvislosti upozorňuje na zajímavý fakt propojení hry a vědy, a sice že děti se mohou pohybovat ve světě fantazie a zároveň zkoumat přírodu. Tato realita je u spontánních her dětí naprosto přirozená, jen možná málo využívaná v pedagogickém prostředí.

Jančaříková a Kapuciánová (2012) se vyjadřují k formě představování environmentální výchovy dětem a v této souvislosti podotýkají, že je vhodné, když učitelka preferuje environmentální aktivity pod vlastním řízením v rámci mateřské školy, než když environmentální výchova probíhá výhradně ve specializovaných centrech. Dítě by pak mohlo nabýt dojmu, že environmentální výchova se netýká běžného života, že patří jen do specializovaných ekocenter, což by postavilo celému úsilí velkou překážku. Vlastně by se tím dítě mohlo od environmentální výchovy zcela odosobnit. Navíc je vhodné podotknout, že dítě se hodně učí nápodobou, bude-li se tedy mateřská škola snažit fungovat co nejvíce ekologicky, bude to mít jistě větší vliv, než stejné či větší úsilí vynaložené do návštěv ekocenter.

Leblová (2012) uvádí, že děti předškolního věku dokážou být velmi empatické. Zároveň tyto děti jsou ve věku, kdy jako houba nasávají to, co vidí kolem sebe. Z toho plyne fakt, že předškolní věk je pro utváření postojů a první impulz následného environmentálního povědomí jako stvořené. Dále Leblová (2012) označuje hlavní úlohu v environmentální výchově v mateřské škole za pokládání správných základů postojů a hodnot, na kterých se bude dát později stavět. Toto tvrzení se samozřejmě dá vztáhnout na veškeré oblasti, ve kterých a dítě působíme, nejen na environmentální výchovu.

Jančaříková a Kapuciánová (2012) podotýkají, že předškolní období u dětí disponuje zlatým věkem pro tzv. environmentální senzitivitu, které je vhodné využít v co největší míře. Pro její rozvoj je důležitý hojný pobyt v přírodním členitém prostředí. Za vhodnější prostředí

trávení volného času venku lze upřednostnit spíše opravdu divokou přírodu, než upravované parky uprostřed sídliště, i přes nemalou snahu projektantů. Zároveň i takto vytvořené „městské - přírodní“ prostředí je lepší, než nulový kontakt s přírodou. (Jančaříková a Kapuciánová (2012) označují prostředí jako velmi důležité, protože může senzitivitu posilovat, ale i degradovat.

Jako příklady činností se nabízejí například poznávání okolí mateřské školy, pozorování hmyzu, zjišťování svých fyzických dispozic a limitů, zkušenost s živly, péče o malé zvíře atd. V podstatě se nemusí jednat o sofistikovaně propracované a detailně připravené programy, často stačí jen dát dětem možnost, čas a prostor zkoumat přírodu po svém, samozřejmě v rámci mezí bezpečnosti. K této oblasti je také vhodné vztáhnout připomínku Mertina (2016), který říká, že děti potřebují prostor projevit se bez řízení, kritiky, cenzury. Realitou některých mateřských škol už tato neřízená, nečistotná hra v přírodě často je. Pro všeobecné přijetí takovýchto aktivit společností (v podstatě návrat k dobám minulým) bude nutno ujit ještě kus cesty.

Na trhu lze najít množství teoretických publikací, ale i metodických příruček pro práci s dětmi na poli environmentální výchovy či sborníků nápadů na venkovní aktivity s dětmi přibližující dětem okolní prostředí ((Andres & Vrtiška, 2018), (Činčera et al., 2016), (Kalajcidisová & Konvalinková, 2018), (Thorovská, 2014), (Valkounová & Daniš, 2019) a další).

2.4 Podmínky pro optimální realizaci environmentální výchovy v mateřské škole

Podkapitola se zaměřuje na podstatné pilíře, které mohou environmentální výchovu v mateřské škole buď zkvalitnit, či ji velmi znesnadnit nebo úplně opomenout. Je jasné, že pokud je vůle, je možné vše. S vhodnými podmínkami je samozřejmě realizace mnohem hladší a méně problémová.

2.4.1 Vzdělání učitelky

Učitelka mateřské školy má v environmentálním vzdělání dětí velký vliv. Jančaříková a Kapuciánová (2012) označují učitelku za jednoho z hlavních „učitelů“ dítěte, spolu s rodiči a prostředím. Proto je na ni kladena velká odpovědnost, co se týče vlastní vzdělanosti učitelů i v tomto oboru.

Je zřejmé, že rychlý vývoj společnosti i prostředí, ve kterém žijeme, se mění čím dál rychlejším tempem. Tedy i environmentální vzdělání napříč společnostmi se jeví jako důležité několik posledních desítek let. Vyplývá z toho, že učitelé s dlouholetou praxí nemuseli žádné environmentální vzdělávání absolvovat, nemusí se v tomto tématu orientovat či s ním možná ani sympatizovat (Jančaříková, Kapuciánová, 2012).

Současné vysokoškolské vzdělávání učitelek však na environmentální vzdělání myslí. Zde je na místě zmínit zásadní úkol celoživotního vzdělávání. Každá otevřená mysl je v této otázce potřebná. Zároveň Eva Rázgová (in Leblová, 2012) přesvědčuje, že pro to, aby učitelka mohla v dětech probudit environmentální zájem či je nasměrovat správnou cestou, nemusí mít diplom z přírodovědy. V současnosti je v nabídce široká škála možností, jak se třeba i rychle, jednoduše, konkrétně vzdělávat. Tedy i ten, kdo z různých důvodů nemůže např. absolvovat kurz, se může vzdělávat jinými způsoby, už pro dobrou dostupnost internetových zdrojů.

Základní vzdělání školního koordinátora EVVO (vysvětleno výše) stanovuje vyhláška 317/2005. Za další vzdělávání pracovníků školy v oblasti EVVO zodpovídá ředitel školy (MŠMT, 2008).

Zároveň je samozřejmé, že ačkoliv může mít učitelka sebevyšší vzdělání v této oblasti, může se vyskytnout situace, kdy učitelka nebude znát odpověď na otázku položenou dítětem. (Jančaříková & Kapuciánová, 2012) Neznámená to problém, je však důležité neznalost přiznat a třeba i společně s dětmi nalézt odpověď. Učitelka může u mnoha dětí tímto gestem získat přirozenou autoritu, či si ji posílit.

Kromě odborných kompetencí, které jsou nezbytné, je za potřebí též značná dávka lidské zralosti. (Mertin, 2016) Toto samozřejmě platí také pro celkovou práci učitelky.

2.4.2 Vybavení školy

Je zřejmé, že ačkoliv jsou environmentální témata v celku novinkou mezi oblastmi vzdělávání, některé mateřské školy se dokáží v tomhle ohledu celkem pružně adaptovat. Proto se již v mateřských školách celkem běžně setkáváme s lupami, síty, odměrkami, méně s terárii se zvířaty. Zároveň je jasné, že se v tomhle ohledu nedá zapřít individualita každé mateřské školy, respektive pedagogických pracovníků v ní. Vybavení pro environmentální činnosti se i přes pozitivní ladění různí. Je otázkou, zda je častější výskyt takového zázemí

v městských mateřských školách, než ve vesnických či malotřídních školách a zda se na to váže rozpočet školy. Je však důležité podotknout, že kreativní učitelka není závislá na specializovaném vybavení v mateřské škole. I bez zmíněných pomůcek je možné připravit a realizovat plnohodnotný a efektivní program.

Ani škola v centru města, například i bez zahrady, se nemůže vymlouvat na nemožnost kontaktu s přírodou, jak správně podotýká Leblová (2012). Bez ohledu na lokaci školy lze totiž v mateřské škole například zřídit kompost, rostliny, šetřit s materiály či pořádat například sběr oblečení či víček od PET lahví.

2.4.3 Příznivé klima

Neméně důležitou položkou je však i příznivé klima, podpora vedení a dobrá vůle, protože kde je vůle, tam je cesta. A někdy učitelé stačí právě ta dobrá vůle a podpora ze strany ředitele školy, rodičů, zřizovatele, sponzorů, či kolegyně, která by mohla být impulzem pro hlubší vzdělávání dětí v tomto směru. Dalším podpurným krokem ze strany zřizovatele je rozhodně finanční podpora na nákup pomůcek, absolvování exkurzí či výletů nebo úprava zahrady MŠ.

2.4.4 Praktická připravenost

Jedním z pilířů úspěšného a efektního vlivu na děti v oblasti environmentální výchovy je pohoda a komfortnost dětí při environmentálních aktivitách. Týká se to hlavně venkovních aktivit, kdy mohou environmentální senzitivu blokovat nevhodné podmínky (Jančaříková & Kapuciánová, 2012).

Jedná se o to, že dítě se musí cítit v pohodě psychicky i fyzicky. Aktivity by měly probíhat v bezpečném prostředí, za dobré pohody, možnosti seberealizace dětí (Jančaříková & Kapuciánová, 2012).

Sebezajímavější aktivita dítě nemusí nadchnout v případě, že je mu zima nebo má hlad. Je proto vhodné předem informovat rodiče o dlouhodobém plánu realizace programů, při kterém se dítě ušpiní, zamokří apod. Dítě proto potřebuje vhodné oblečení i obutí, které minimalizuje negativní vlivy.

Příkladem dobré praxe je informování rodičů o vhodnosti přinesení dítěti do skříňky v mateřské škole i oblečení, které si dítě může ušpinit. Tento krok může zamezit následné rozčarování rodičů způsobené poškozením oblečení. Když bude mít dítě ve skřínce i svetr

s dírkou nebo nevypratelnou skvrnou, které využije na venkovní aktivity, může se pak předejít konfliktům mezi rodiči a učiteli.

Je také nutné, aby učitelka byla vzdělanostně připravená na možná rizika, která z pobytu v přírodě přirozeně vyplývají. Tím jsou alergie, nebezpeční živočichové, úrazy, otravy, vhodné oblečení (Andresková, Kubecová, Kukačková, Suchardová, & Zemanová, 2018).

V této kapitole měl čtenář možnost dozvědět se základní rozdíly mezi běžně používanými pojmy v oblasti environmentální výchovy, dále měl možnost objasnit si důvody, proč je potřeba se tímto tématem zabývat. Ke konci se přes cíle environmentální výchovy dostal k realizaci environmentálních aktivit v mateřské škole a optimálních podmínkách pro ni.

3 INTEGRACE ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVY A HUDEBNÍCH ČINNOSTÍ

Následující kapitola představí integraci obsahu jako takovou i konkrétní integraci dvou složek vzdělávacího obsahu, kterými bude environmentální výchova a hudební činnosti. Bude uvedeno kurikulární zázemí obou složek. Dále budou představena možná vhodná témata realizovatelná v mateřské škole a také rizika, která mohou práci znepříjemnit.

3.1 Integrace obsahu

Integrace výchov ve vzdělávacím obsahu je fenoménem současného školství. Jeho ukotvením v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání (2021) tato forma práce nabývá oficiální charakter tvorby vzdělávacího obsahu pro předškolní věk dětí. Hesová (2011) jako synonyma integrace uvádí začlenění, propojení či sjednocení. Témata, která jsou součástí vzdělávacího obsahu, mají být pro děti bezprostředně blízká, adekvátní, srozumitelná a přirozeně představená. V souvislosti s tím Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (2021) zcela logicky upozorňuje na to, že témata je vhodné představovat dětem se vzájemnou integrací několika složek. Díky tomu lze téma uchopit celostně a dítě tak na něj získá ucelený pohled. V případě předkládání témat v jednotlivých složkách odděleně se zvyšuje se riziko, že děti nebudou rozumět souvislostem, vzájemnému ovlivňování a vztahům, které se přirozeně vyskytují.

Z hlediska kompetencí, jak klíčových, tak dílčích, je podoba integrovaného vzdělávání také efektivnější. Celý život je člověkem vnímán integrací všech působících vlivů. Není tedy důvod v mateřské škole izolovat jednotlivé podněty, které dítě vnímá. Kompetence jsou v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání (2021) zformulovány s ohledem na potřeby společnosti, komplexní možnost uplatnění se člověka ve společnosti a jako takové potřebují opravdu vhodné prostředky k jejich dosažení.

Na tomto místě je vhodné podotknout, že současnou společnost provází množství proměnných. Společnost se stále rychleji mění a je moudré predikovat, že tento posun a progres se bude stále urychlovat, na což je děti potřeba připravit. Z toho vyplývá, že se změnami ve společnosti je potřeba také inovovat vzdělávání v celém rozsahu a dle

mého úsudku integrace vzdělávacího obsahu ještě není konečnou podobou vzdělávání v blízké budoucnosti. Je to pouze krokem směřujícím k budoucí podobě školství.

3.2 Propojení environmentální výchovy a hudebních činností

Tato práce se konkrétně zabývá integrací environmentální výchovy a hudebních činností na poli předškolního vzdělávání. Dle mého názoru je tato kombinace velmi přirozená a adekvátně realizovatelná. Obě tyto výchovy totiž svým spojením mohou umocnit svůj potenciál prostřednictvím právě samé podstaty integrace.

Environmentální složku může zcela přirozeně podpořit složka hudební a naopak do hudebních činností lze přirozeně začlenit environmentální obsah. Neplatí to ovšem vždy. Při plánování vzdělávacího obsahu je totiž nutné vzít na zřetel, že je v zájmu přirozené a hlavně přínosné integrace nutno zvážit množství faktorů, které realizaci i její přípravu ovlivňují (Žídková, 2009).

Není vhodné integraci prosadit vždy za každou cenu. Nepůsobilo by to pak přirozeně a úmysl by se mohl minout účinkem. V takové situaci je možností aktivitu lépe promyslet, či upravit, či ji protentokrát oželeť a nahradit ji vhodnější podobou aktivit. Ovšem mějme na paměti, že tento argument nemá sloužit jako výmluva, proč není integrace možná. Spíše jde o to hledat cesty tak, aby k ní mohlo dojít v co nejpřirozenější podobě.

Obecným cílem integrace environmentální výchovy do hudebních činností je zcela jistě představení environmentálních témat prostřednictvím hudebních prostředků či právě z opačného úhlu pohledu realizace hudebních činností s prvky environmentální výchovy (Žídková, 2009). Z toho vyplývá, že cíle environmentální výchovy v integraci s hudebními činnostmi se významně neliší od cílů samotné environmentální výchovy, či hudebních činností. Logicky to vyplývá z faktu, že jedna složka je v této podobě prostředníkem či partnerem k osvojení či přiblížení tématu ze složky druhé. Za optimální integraci by bylo možné vnímat situaci, kdy by složky vzdělávacího obsahu z obou oblastí byly vzájemně vyvážené.

3.3 Témata integrované environmentální výchovy a hudebních činností v mateřské škole

Jančaříková, Kapuciánová (2012) uvádějí, že veškerá témata environmentální výchovy jsou pro děti vhodná. Je nutné vést v patrnosti věkové a individuální zvláštnosti dětí a témata jim představovat přiměřenou formou tak, aby pedagogické působení bylo efektivní a přiměřené.

Určitě je vhodné využít při realizaci programu dětského pokusnictví, badatelství a touhy poznávat a dopředu s tím počítat. S tím souvisí fakt, že připravený program může děti inspirovat k nějaké nepředvídané činnosti. Dobrý učitel je však ochotný svůj pečlivě připravený program opustit a využít zájmu dětí pro jinou náplň (Mertin, 2016). Mohlo by se totiž stát, že pokud by učitel nebyl ochotný se připravené aktivity vzdát, neměla by takový úspěch, jaký by mít mohla, protože děti by byly zaujaté něčím jiným. Mnohem vhodnější je aktivitu realizovat později a využít tvořivosti a aktuálního zájmu dětí.

Jančaříková a Kapuciánová (2012) mezi vhodná témata zařazují třídění odpadu, tok času, závislost organismu na prostředí, či recyklaci materiálu. Dále jsou pak vhodná témata například chování v přírodě, znečišťování biotopů, kompostování, využívání přírodních zdrojů a materiálů atd. Jančaříková a Kapuciánová, (2012) za vhodná témata v mateřské škole označují také ta, která donedávna děti zažívaly v rodinách. Je tím myšlena například příprava jídla, práce na zahradě, péče o domácí zvířata aj.

Mezi obtížnější témata, která sice mohou být probírána, ale dle mého názoru jsou pro předškolní děti méně přijatelná, či představitelná jsou např. šetření zdrojů, obnovitelné zdroje či bezodpadový život. Mertin (2016) správně podotýká, že v mateřské škole nemá jít v prvé řadě o kvalifikované výkony, ale o obecnější znalosti a dovednosti.

Tato témata lze vhodně představit prostřednictvím hudebních činností, jako je poslech skladby či zpěv písně s environmentálním obsahem, její rozbor. Je možno například využít instrumentálních činností k napodobování zvuků přírody. Obsah písní lze taktéž vyjádřit pohybově, či je dramaticky ztvárnit. Možností je mnoho, záleží pouze na kreativitě učitele. Některé možné příklady realizace budou představeny v praktické části práce.

3.4 Kurikulární zázemí

Z hlediska přehlednosti a dobré orientace v textu bude následující podkapitola rozdělena do dvou vzdělávacích složek, které budou samostatně zasazeny do kurikula.

3.4.1 Kurikulární zázemí hudebních činností

Hudební činnosti jsou celkově natolik prostoupeny společnostmi, že je nelze vymanit z žádné její oblasti. V kurikulu je tak lze najít ve všech oblastech a různých podobách. Hudební činnosti se v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání (2021), (dále jen RVP PV) prolínají všemi vzdělávacími oblastmi. V každé oblasti jsou uchopeny jiným způsobem a zaměřeny na jinou podoblast.

V oblasti biologické jsou zaměřeny na smyslové vnímání, pohybové ztvárnění hudby, ovládání dovedností přiměřených věku. Oblast psychologická se v této souvislosti zabývá řečí, symboly, vnímáním hudby, sebehodnocením, představivostí a celkovou psychologickou stránkou věci. Oblast interpersonální se zaměřuje na toleranci druhých, jejich schopností a dovedností, respektu vůči názoru druhého, jeho myšlenkám. Oblast sociální začleňuje dítě do společnosti, jeho tradic, hodnot, zvyklostí, seznamuje jej s národním dědictvím v podobě tanců, národních písní, oper, nástrojů, hudebních uskupení. Oblast environmentální vzbuzuje v dítěti zájem o svět, ve kterém žije, odlišné kultury a s nimi spojené odlišné tradice, tance, zvyklosti, tedy i hudební tradice. Posiluje v dítěti pocit zodpovědnosti za své konání a požadavek aktivní spolupráce na běhu světa.

3.4.2 Kurikulární zázemí environmentální výchovy

Podle RVP PV (2021) má institucionální výchova doplňovat výchovu rodinnou a tak poskytovat dětem dostatečné množství přiměřených podnětů ve všech oblastech života dítěte, environmentální složku vzdělávání nevyjímaje. Dokonce by se mohlo zdát, že přírodní podněty jsou často dětem odpírány a mateřská škola je jejich jediným zdrojem. Leblová (2012) k tomu dodává, že příroda sama o sobě zajišťuje spoustu podnětů a smyslových vjemů. Přírodní prostředí je jako stvořené pro naplňování stanovených cílů a kompetencí a to z toho důvodu, že přírodní prostředí bylo donedávna zcela přirozené pro život člověka jako biologického druhu.

Jak podotýkají Jančaříková a Kapuciánová (2012), environmentální činnosti jsou prostupné všemi vzdělávacími oblastmi, do kterých je vzdělávací obsah členěn. Je zřejmé, že se jedná o téma, které lze uchopit jak v souvislosti s oblastí psychologickou, tak biologickou, tak sociální i interpersonální. Klíčovou vzdělávací oblastí, kterou se environmentální výchova v RVP PV (2021) zabývá, je oblast environmentální, tedy Dítě a svět. Jde o sociálně kulturní oblast, která má dítě uvést do společenství a prostředí, ve kterém se vyskytuje a osvojit si pravidla soužití s nimi.

Jestliže je tedy téma environmentální výchovy natolik prostupné, že je možno pohlížet na něj z mnoha stran, v mnoha podobách i v rámci všech vzdělávacích oblastí, souvisí s tím také možnost naplňování všech kompetencí RVP PV. Toto tvrzení potvrzuje Leblová (2012).

RVP PV (2021) dále předkládá představu, jak by měl vystupovat učitel MŠ při environmentálních činnostech, a tedy jako průvodce dítěte, který jej podněcuje, motivuje, naslouchá mu a probouzí v něm aktivní zájem a chuť všimnout si okolního světa. Jedná se ale o velmi abstraktní představu, v reálných situacích se chování učitele odvíjí od mnoha aspektů.

Na tohle téma lze najít na trhu množství publikací zabývajících se identitou učitele, jeho kompetencemi ((Dytrtová & Krhutová, 2009), (Lukášová, 2015), (Syslová, 2013) a další.)

Co se týče použitých metod, tak RVP PV (2021) preferuje metody prožitkového a kooperativního učení a hry. Je zřejmé, že učit dítě stopy zvířat nazpaměť či jej pozorovat v reálu nebo si vyzkoušet zapálit oheň, či se učit teoretický postup, má velmi rozdílný efekt.

3.5 Na co si dát pozor

Rizika práce s předškolními dětmi na poli integrace vzdělávacího obsahu by mohla být vhodným podnětem k rozsáhlé diskuzi pedagogické odborné veřejnosti. V následující podkapitole budou uvedeny některé z nich, převážně vyzorované vlastní praxí a potvrzené odborníky.

3.5.1 Pochvaly

Hudební činnosti jsou jistě dobrým prostředkem ke zvýšení sebevědomí dítěte, které zde může objevit svoji přednost. Mertin (2016) podotýká, že podpora a chvála, nebo alespoň upřímný zájem, ze strany učitelky je zde skoro povinností bez ohledu na hudební schopnosti dítěte. Dále pokračuje, že pochvalu často potřebují spíše méně nadané děti (Mertin, 2016).

Ruku v ruce s tím jde fakt, že učitel musí po žákovi požadovat takové výkony, na které má žák dostatečné hudební předpoklady (Sedlák & Váňová, 2013).

Souvisí s tím dobrá znalost dítěte a úrovně jeho hudebního nadání, ale i celé osobnosti dítěte.

3.5.2 Pěvecké činnosti

U pěveckých činností je potřeba vést v patrnosti hlasový rozsah dětí předškolního věku, který velmi podmiňuje efektivitu práce. Hlas dětí 4-6 letých z původního rozpětí e1 – a1 dostává do rozpětí d1 – b1. To je obecná informace, faktem je, že hlasový rozsah podstatně závisí na zpěvní aktivitě každého jednoho dítěte (Sedlák & Váňová, 2013). Zde Sedlák a Váňová (2013) nepřímo potvrzují fakt, že zpěvu se dá do určité míry naučit.

Jurkovič (2012) v tomto kontextu připomíná, že je vhodné nezapomínat při reprodukci písní dětmi na hranou předehtu. Funguje jako skvělý prostředek ke správnému nástupu zpěvu dětí i jako pomůcka pro zvolení tóniny při zpěvu.

3.5.3 Poslechové činnosti

Děti předškolního věku se s koncentrací na poslech málokdy setkají, protože v běžné společnosti funguje hudba spíše jako podkres jiných činností. Nesmíme proto na děti, zvláště na začátku, klást nedosažitelné cíle a požadavky v souvislosti s poslechem. Musíme proto přizpůsobit délku poslechu reálně možné době koncentrace dítěte na hudbu a volit spíše nižší hranici délky poslechu. Z počátku a hlavně u mladších dětí tedy má mít poslech délku v řádu desítek sekund, až několik málo minut (např. 2 min), která se může podle podmínek prodlužovat. V případě špatného odhadu délky poslechu může mít poslech demotivující vliv.

Dále je vhodné podněcovat koncentraci dětí např. upozorněním na nějakou výrazovou zvláštnost, kterou mohou v hudbě uslyšet, např. výrazný kontrast, úder, změnu dynamiky atd. a přiblížit ji dětskému vnímání.

3.5.4 Instrumentální činnosti

Před první hrou dětí na nástroje je potřeba dětem ukázat, jak se ovládají, jak se na ně hraje, či jaké jsou možnosti hry na daný hudební nástroj (Jurkovič, 2012). Dále je potřeba věnovat pozornost i pomlčkám, které mají ve hře své místo. Na tuto poznámku navazují Sedlák a Váňová (2013), kteří pro časové prožití pomlky doporučují například motorické gesto.

Je důležité, aby byl učitel při takové aktivitě rozhodný, klidný a nerozptyloval pozornost dětí roztržitými gesty či nerozhodností. Proto je také vhodné zvolit aktivitu, která nebude příliš obtížná pro realizaci ani samotnému učiteli.

Pro hladký průběh organizovaných instrumentálních činností je vhodné, aby děti měly přístup k nástrojům i mimo organizovaný program (např. při ranních či odpoledních

činnostech, klidně i pod dohledem). Děti tak budou mít možnost si vyzkoušet hru na ně podle svých zálib a v momentě, kdy bude chtít učitelka s nástroji pracovat cíleně, nebude narušovat průběh dětský zájem si nástroje všelijak vyzkoušet, protože k tomu budou mít možnost jindy.

3.5.5 Písně

Ať už se jedná o více či méně zásadní nedokonalosti v souvislosti s písní v MŠ, je dobré je mít na zřeteli, abychom předešli nezáměrnému znekválnění provozování písně v MŠ.

Mělo by být v kompetenci každé učitelky zvolit správné tempo písně na základě jejího charakteru. Stává se, že písně taneční, pochodové či lyrické bývají reprodukovány ve stejném, nepřirozeném tempu (Jurkovič, 2012).

Na základě vlastního pozorování se mi potvrdilo, že se pravidelně stává při zpěvu bez doprovodu, že učitelka zvolí hlasovou polohu, která je přirozená pro ni (přirozeně dospělý člověk má hlas položený níž, než děti), což se umocňuje u starších učitelek, opět v souvislosti s jejich přirozenou hlasovou polohou. Pro děti je poté takový zpěv obtížný a často se snaží z této tóniny vymanit a zpívají píseň v poloze, která je pro ně snazší.

Tímto se mohl čtenář stručně seznámit s možností integrace environmentální výchovy a hudebních činností. Informace jistě nejsou vyčerpávající, proto je na místě doporučení dalšího vzdělávání, k čemuž mohou dopomoci autoři citovaní napříč celou prací.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 SADA HUDEBNÍCH AKTIVIT S INTEGRACÍ ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVY

- Subjekty realizace:
 - MŠ v Kroměříži
 - 24 dětí ve věkovém rozpětí 4-6 let
 - učitelka ve vybrané třídě
- časový harmonogram realizace: září – říjen 2022

V následující tabulce je představen obsah sady aktivit. Jsou zde přehledně uvedeny názvy jednotlivých aktivit, využívané druhy hudebních činností, cíle jak z pohledu učitele, tak z pohledu dítěte, dále organizační formy a použité výukové metody.

Tabulka 1 Obsah sady aktivit

název aktivity	hudební činnost	Cíle z pohledu učitele Cíle z pohledu dítěte	org. forma	výukové metody
1. Píseň Kam patří odpadky?	poslechová	- vést s dětmi rozhovor navazující na téma písně -ověřit znalosti dětí o třídění odpadu ----- -vyjádřit vlastními slovy obsah písně - vytrídít odpad do příslušných kontejnerů	řízená činnost	vyprávění, dramatizace, rozhovor, manipulace, řešení problémů
2. Dřevěné hudební nástroje	poslechová	- představit dětem dřevo jako materiál pro výrobu hudebních nástrojů a postup zpracování - vést s dětmi rozhovor o	řízená činnost	rozhovor, manipulace, demonstrace, didaktická hra, vyprávění, pozorování

		<p>důležitosti dřeva pro společnost</p> <p>-----</p> <ul style="list-style-type: none"> - seřadit postup výroby houslí dle časové posloupnosti - vést a přispívat k rozhovoru na dané téma 		
3. Píseň V lese	pěvecká	<ul style="list-style-type: none"> -seznámit děti s písní „V lese“ -objasnit dětem důvody vhodného a nevhodného chování v lese <p>-----</p> <ul style="list-style-type: none"> - reprodukovat píseň „V lese“ - roztřídit obrázky se symboly chování v lese na vhodné a nevhodné a výběr zdůvodnit 	řízená činnost	rozhovor, vytváření dovedností, napodobování, produkční metoda, didaktická hra, práce s obrazem
4. Ekologické hračky a hudební nástroje	instrumentální	<ul style="list-style-type: none"> - popsat dětem postup výroby hudebních nástrojů z přírodnin - vést s dětmi rozhovor o hrách s přírodninami i se sériově vyráběnými hračkami <p>-----</p> <ul style="list-style-type: none"> - zhotovit ve skupinách hudební nástroje z přírodnin - sdílet s ostatními vlastní zážitky spojené s hrou s přírodninami i se sériově vyráběnými hračkami 	skupinová výuka	vyprávění, rozhovor, didaktická hra, manipulování, pozorování, brainstorming, produkční metoda vytváření dovedností, skupinová výuka
5. Píseň Chválím tě, Země má	hudebně pohybová	<ul style="list-style-type: none"> - představit dětem píseň „Chválím tě, země, má“ a provést s dětmi její rozbor 	řízená činnost	rozhovor, didaktická hra, dramatizace, manipulace,

		<ul style="list-style-type: none"> - diskutovat s dětmi možnosti ekologického chování přiměřeného možnostem jejich věkové skupiny <p>-----</p> <ul style="list-style-type: none"> - pohybově vyjádřit charakter písně <ul style="list-style-type: none"> - argumentovat důvody ne/ekologického chování 		produkční metoda
6. Zvuky vody	poslechová, hudebně pohybová	<ul style="list-style-type: none"> -představit dětem skladbu Vltava - procvičit s dětmi hudební výrazový prostředek - vysvětlit dětem podstatu péče o čistotu vody <p>-----</p> <ul style="list-style-type: none"> - popsat vlastními slovy děj skladby <ul style="list-style-type: none"> - reagovat pohybem na změnu dynamiky - určit předměty, které znečišťují vodu 	řízená činnost	dramatizace, vyprávění, rozhovor, manipulace, didaktická hra
7. Hudební nástroje z recyklovaných materiálů	instrumentální	<ul style="list-style-type: none"> -seznámit děti s možnostmi vlastní výroby hudebních nástrojů z recyklovaných materiálů -diskutovat s dětmi možnosti recyklace materiálů <p>-----</p> <ul style="list-style-type: none"> - vytvořit hudební nástroje z recyklovaných materiálů <ul style="list-style-type: none"> - navrhnout možnosti recyklace materiálu 	řízená činnost	manipulace, skupinová výuka, produkční metoda, vytváření dovedností, řešení problémů

8. Zhudebněný koloběh roku, kompostování	poslechová, pěvecká	- zjistit úroveň vědomostí dětí na téma koloběh roku - rozvíjet u dětí cit pro charakter skladby - vysvětlit dětem podstatu kompostování <hr/> -sdílet své poznatky na dané téma -určit mimohudební obsah skladby - seznámit se s leporelem o kompostování	řízená činnost	rozhovor, didaktická hra, produkční metoda, manipulace, práce s obrazem, pozorování, vyprávění
---	---------------------	---	----------------	--

Tabulka je z praktických důvodů rozdělena na dvě části. Níže pokračuje tedy část představující kompetence a používané prostředky a pomůcky.

Tabulka 2 Dosahované kompetence a využívané prostředky a pomůcky

číslo aktivity	kompetence	prostředky, pomůcky
1	kompetence komunikativní – dítě dokáže vést rozhovor k danému tématu kompetence činnostní a občanská – dítě zná možnosti dítěte ochrany životního prostředí	pytel / koš s odpadky, nahrávka písňe „Kam patří odpadky“, přehrávač, papírové tašky představující odpadkové kontejnery, čisté odpadky
2	kompetence k učení – dítě zná využití dřeva a postup jeho zpracování kompetence komunikační – dítě dokáže přispívat k rozhovoru na dané téma	housle, vařečka, dřevěné kostky, látka, kniha, časopis, ozvučná dřívka, dřevěná hračka, kůra, bezová flétna, větev, demonstrační obrázky hudebních nástrojů, pracovní list, nůžky, lepidla, čisté papíry
3	kompetence k učení – dítě dokáže reprodukovat píseň „V lese“ kompetence činnostní a občanská – dítě dokáže rozlišit vhodné a nevhodné chování při pobytu v lese	paravan, větve, šišky, kameny, PET lahev, noty písňe, klavír, demonstrační obrázky, obličej (smutný + veselý), samotvrdnoucí hmota, brčka, provázky, drobné přírodniny, kelímky, tácky, noty písňe

4	<p>kompetence k učení – dítě dokáže v rámci spolupráce ve skupině zhotovit jednoduchý rytmický nástroj na základě popsaného postupu</p> <p>kompetence komunikativní – sdílet s ostatními své zážitky ze hry</p>	<p>obrázky hraček rozstříhané na polovinu, bedna s přírodninami, nástroje Orffova instrumentáře, improvizované hudební nástroje, dlouhý rovný klacek, proděravěná víčka od zavařovacích sklenic, velký hřebík, barevné stuhy, kladivo, větev ve tvaru písmena Y</p>
5	<p>kompetence k učení - dítě zná píseň „Chválím tě, Země má“ a dokáže vyjádřit její charakter</p> <p>kompetence k řešení problémů – dítě hledá možnosti ekologického chování</p>	<p>nahrávka písně „Chválím tě, Země má“, přehrávač, demonstrační obrázky, obrázky smutného + veselého obličejů, barevné šátky, obrys zeměkoule, modré, zelené kousky papíru, šablona slova „děkuji“, tiskací černá písmena slova „děkuji“, encyklopedie se zobrazením zeměkoule, lepidla</p>
6	<p>kompetence k učení – dítě zná hudební skladbu „Vltava“</p> <p>kompetence k učení – dítě dokáže pohybově reagovat na dynamiku skladby</p> <p>kompetence činnosti a občanská – dítě dokáže určit předměty znečišťující vodu</p>	<p>nahrávka symfonické básně Vltava, přehrávač, modrý šátek, kameny, větve, šišky, PET lahev, plechovka, igelitový sáček, kelímek s barvou, pracovní list, nůžky, lepidla</p>
7	<p>kompetence k řešení problémů – dítě si dokáže vytvořit vlastní hudební nástroj</p> <p>kompetence k řešení problémů - dítě uvažuje nad možnostmi recyklace materiálu</p>	<p>zavařovací sklenice, časopis, tričko s nevypratelnými skvrnami, stužka, rulička od kuchyňských utěrek, zbytky barevného papíru, barevný tvrdý papír, dřevěné korálky, kancelářský koník, provázek, lepidla, lékařské špachtle, kousky barevného papíru, nůžky, ruličky od kuchyňských utěrek, lepidla, rýže, cizrna, pohanka, fazole, malé zavařované sklenice, gumičky, malé plastové krabičky, přepis rytmického doprovodu písně</p>
8	<p>kompetence k učení – dítě zná systém koloběhu roku</p> <p>kompetence sociální a personální – dítě záměrně vnímá skladbu</p> <p>kompetence k učení – dítě dokáže popsat podstatu kompostování</p>	<p>nahrávka Vivaldiho Čtvera ročních dob, přehrávač, demonstrační obrázky, sezónní ovoce, špejle, leporelo o kompostování „Žofka, Bioodpad“, pracovní list, kompostér</p>

4.1 AKTIVITA 1 „PÍSEŇ KAM PATŘÍ ODPADKY?“

- **Cíle z pohledu učitele**
- vést s dětmi rozhovor navazující na téma písně
- ověřit znalosti dětí o třídění odpadu
- **Cíle z pohledu dítěte**
- vyjádřit vlastními slovy obsah písně
- vytrídít odpad do příslušných kontejnerů

- **popis aktivity**

Píseň KAM PATŘÍ ODPADKY?

- **Motivace** - koš/pytel s odpadky
 - Na co ten pytel slouží?
 - K čemu je to dobré?
 - Co je to odpadek?
 - Kdo ho tam dává?
 - Co se s odpadky v koši nebo v pytli děje dál?
 - Nedalo by se to ještě nějak využít?
 - Musí se to všechno vyhodit?
- **O cestě odpadku**
 - Výrobek – odpadek – koš – kontejner na tříděný odpad nebo popelnice – popelářské auto – recyklace nebo skládka
 - Vyprávění o cestě odpadků dětmi za pomoci učitelky
- **Dramatizace procesu odpadkového řetězce** se slovním komentářem učitelky
- **Poslech písně Kam patří odpadky?** (0:20 – 2:48)
- **Rozhovor o obsahu písně**
 - O čem zpěváci v písni zpívají?
 - Zpívá píseň muž/žena/dítě?
 - Co to znamená třídění odpadků?
 - Proč jsou kontejnery různě barevné?
 - Proč se to všechno nemůže neházet do popelnice?

- Jaký odpad patří do žlutého, modrého, bílého, zeleného kontejneru?
- Můžeme najít ještě nějaký jiný kontejner? – hnědý, oranžový, červený, černý
- **Odpadková výzva** – třídění odpadků po čas spuštěné písni – Kam patří odpadky – učitelka pustí píseň, která slouží jako časovač, děti sbírají „odpadky“ a třídí je do „kontejnerů“ – po skončení všichni obchází kontejnery a hodnotí správnost třídění
- **Hodnocení dětmi** - Co jste se dnes nového dozvěděly?

4.2 AKTIVITA 2 „DŘEVĚNÉ HUDEBNÍ NÁSTROJE“

- **Cíle z pohledu učitele**
- představit dětem dřevo jako materiál pro výrobu hudebních nástrojů a postup zpracování
- vést s dětmi rozhovor o důležitosti dřeva pro společnost
- **Cíle z pohledu dítěte**
- seřadit postup výroby houslí dle časové posloupnosti
- vést a přispívat k rozhovoru na dané téma

- popis aktivity

DŘEVĚNÉ HUDEBNÍ NÁSTROJE

- **Motivace – reálné housle** – hra, pozorování, popis jejich částí
- **Rozhovor o hudebních nástrojích**
 - Jaké hudební nástroje děti znají?
 - Vyzkoušelo si některé dítě hru na nějaký hudební nástroj?
 - Navštívilo nějaké dítě koncert?
 - Z čeho se nástroje zhotovují?
 - Co je na výrobu potřeba?
 - Při jakých příležitostech se hudební nástroje využívají?
- **Hmatová hra** - pod látku učitelka umístí předměty a hudební nástroje, které budou děti hmatem poznávat (všechny dřevěné) – vařečka, dřevěné kostky, kniha, časopis, ozvučná dřívka, dřevěná hračka, housle, kůra, bezová flétna, větvička... děti mají podle hmatu poznat, oč jde

- **Hledání společného znaku**
 - Co mají tyto předměty společné?
 - Které hudební nástroje jsou zhotovené ze dřeva?
- **Rozhovor o důležitosti stromů (+dřeva) pro společnost**
 - Co ještě jiného stromy lidem poskytují kromě dřeva? (stín, úkryt zvířatům, čištění vzduchu, ovoce, jehličí, šišky (na vyrábění))
 - Co se dělo, kdyby byly na světě pokáceny všechny stromy?
 - Co mohou lidé dělat pro to, aby stromy nevymizely z planety? (pečovat o ně, vysazovat nové stromy (lesní školky), poučit kamarády, kteří stromy ničí)...
 - Jak můžeme přispět k tomu, aby stromy dobře rostly a my z nich mohli těžit materiál pro věci, které potřebujeme? Jak stromům můžeme pomoci? (zalévat v suchých obdobích, vysazovat mladé stromky, neničit je, hnojit, popř. zbavovat jmelí...)
 - Jak pomáhá příroda stromům, aby mohly růst? (datel je zbavuje červů, déšť jim poskytuje vodu, Slunce světlo, včely opylují květy...)
 - Na co všechno se dřevo používá? Proč je pro nás potřebné?
- **Postup zpracování dřeva pro výrobu houslí či jiných věcí**
 - Jak se z takového stromu stranou housle nebo vařečka? Někdo mávne kouzelným proutkem?
 - Strom je nejdříve potřeba pokácet, nařezat na desky nebo na různé kousky dřeva, které se často musejí nechat vyschnout, potom se z něj vyrábí to, co potřebujeme.
 - Při výrobě houslí je třeba strom pokácet, nařezat na desky a nechat pořádně vyschnout, poté vyřezat jednotlivé části, které se k sobě slepí a doplní se struny, smyčec s koňskými žíněmi a další malé částičky, které jsou pro hru potřeba.
- **Demonstrace představeného postupu** dětmi pomocí improvizací pantomimy
 - učitelka zopakuje postup výroby, děti znázorňují řečené činnosti – rostoucí strom, řezání desek...
- **Pracovní list** – seřazování posloupnosti děje zhotovování houslí (příloha 1 „Výroba houslí“)

- **Hodnocení** – některé z dětí může představit svůj pracovní list a převyprávět proces výroby houslí za pomoci svého pracovního listu, zhodnotit svou práci

4.3 AKTIVITA 3 „PÍSEŇ V LESE“

- **Cíle z pohledu učitele**
- seznámit děti s písní „V lese“
- objasnit dětem důvodu vhodného a nevhodného chování v lese
- **Cíle z pohledu dítěte**
- reprodukovat píseň „V lese“
- rozřadit obrázky se symboly chování v lese na vhodné a nevhodné a výběr zdůvodnit

- popis aktivity

PÍSEŇ V LESE

- **Motivace** – sluchová hra – poznávání zvuků přírodnin – za paravánem/látkou bude učitelka vydávat zvuky různými přírodninami, děti budou hádat, oč jde – lámání větví, tření šišek o sebe, ťukání kamínků, přelévání vody v PET lahvi
- **Rozhovor**
 - Kde všechny tyto přírodniny můžeme najít?
 - Jaké s nimi máte zkušenosti nebo zážitky?
- **Přednes písně učitelkou – soustředěný poslech dětmi** (zpěv obou slok, děti bude učitelka učit jen jednu)
 - O čem píseň je?
 - Co se nám snaží sdělit?
 - Co znamená, abychom nebyli sloni?
 - Zaslechly jste v písni něco, čemu jste nerozuměli?
- **Nácvik písně** (notový záznam viz. příloha 2 „Píseň V lese“)
 - nácvik písně po 4 taktech – souběžně text i melodii - předzpěv učitelkou, opakování dětmi – s doprovodem klavíru
 - opakování po 8 taktech
 - pomalý zpěv celé sloky

- **Přiřazování obrázků ne/vhodného chování v lese** (viz. příloha 3 „Ne/vhodné chování v lese“) - děti budou třídít zobrazené situace chování v lese podle toho, zda je chování žádoucí nebo nežádoucí (k usměvavému /zamračenému obličejí – viz. příloha 4 „Obličejí“), situace budou komentovány, vysvětlovány
- **Rozhovor rozvíjející aktivitu o ne/vhodném chování v lese**
 - Jaké další ne/vhodné chování děti napadá?
 - vhodné – pohybovat se potichu, rozhlížet se, tábořit na vyhrazených místech, pozorovat zvířata z posedu, sbírat přírodniny...
 - nevhodné – rozkopávat houby, rozbíjet mraveniště, opékat špekáčky (oheň), lákat mláďata...
 - Jaké mají zkušenosti s nevhodným chováním v lese?
 - Jak by bylo lepší se v dané situaci zachovat?
 - Jak bychom mohli sesbírané přírodniny využít?
- **Náhrdelník z přírodnin** – děti si rozválí samotvrdnoucí hmotu, vykrojí z ní kruh (např. pomocí kelímku), brčkem udělají díрку na následné zavěšení, na vzniklý přívěšek bude obtiskovat drobné přírodniny (větvičky, šípky, šišky) nebo je do hmoty vtlačít, po zaschnutí je navléknou na provázek
 - **Hodnocení**
 - Co dětem přišlo těžké?
 - Co by si rády zopakovaly?

4.4 AKTIVITA 4 „EKOLOGICKÉ HRAČKY A HUDEBNÍ NÁSTROJE“

- **Cíle z pohledu učitele**
 - předvést dětem postup výroby hudebních nástrojů z přírodnin
 - vést s dětmi rozhovor o hrách s přírodninami i se sériově vyráběnými hračkami
- **Cíle z pohledu dítěte**
 - zhotovit ve skupinách hudební nástroje z přírodnin
 - sdílet s ostatními vlastní zážitky spojené s hrou s přírodninami i se sériově vyráběnými hračkami

- popis aktivity

EKOLOGICKÉ HRAČKY A HUDEBNÍ NÁSTROJE

- **Motivace** – rozumová hra – učitelka rozdá dětem na poloviny rozstříhané obrázky, každé dítě má 1/2 obrázku a hledá k sobě dvojici – na obrázku budou přírodní hračky, sériově vyráběné hračky – žaludy, kaštiny, šišky, mušle, mech, ořechy, kukuřičné šustí, klacek, makovice, šípky..., plyšová hračka, dětský telefon, chrastítko, náramek, auto...
- **Rozhovor o hračkách dětí**
 - Kdo má doma některou z hraček, které jsou na obrázcích?
 - Jaká je oblíbená hračka dětí?
 - Kdo má doma všechny hračky na obrázcích?
 - Kdo si někdy hrál s věcmi, které našel venku – v lese, na zahradě, v moři...?
 - Co přírodniny představovaly?
 - Na co si děti s přírodninami hrály?
- **Vyprávění** - vyprávění o vlastních hrách v dětství s přírodninami (navlékání proděravěného klokočí, vyrábění zvířátek z kaštanů, lepení mušlových obrázků, pouštění lodiček z ořechových skořápek...) a o procházce v přírodě se sběrem přírodnin
- **Přírodní poklad** - bedna s přírodninami – děti mají možnost si přírodniny osahat, komentovat jejich vlastnosti – hrubost, lehkost, přirovnání k jinému předmětu....
- **Brainstorming nápadů** – děti sdílejí nápady:
 - Co by se dalo s přírodninami dělat? (vyrobit dekorace, použít na podpal, hrát na ně jako na nástroje, navlékat jako korálky – šípky, jeřabiny, různé bobule, kaštiny, stavět domečky – z větví a mechu, schovávat a hledat v písku, trefovat do terče – ořechy, žaludy...) = jak přírodniny nahradit specifickými vyrobenými produkty
 - Na co by se s nimi dalo hrát? – na princezny – s korálky, na lesní skřítky v přístřešcích, na muzikanty – s nástroji, na prodavače...
 - Proč je výborný nápad využít přírodniny k dalším činnostem? (místo vyráběných hraček)
- nemusíme za ně platit

- můžeme je sbírat kdykoliv, když jdeme ven
- když se rozbijí, nemusíme je vyhazovat do koše, na skládku, ale můžeme je nechat v přírodě, kde se rozloží (různá kvalita sériově vyráběných hraček)
- nemusíme pro ně chodit do obchodu – hračky, prodavači musí do obchodů cestovat
- nemusí je nikdo vyrábět – příroda nám je poskytuje jako součást sebe, nejsou na to potřeba žádné speciální materiály
- **Spontánní hra s přírodninami** – děti mají vymezený čas na vlastní hru s přírodninami dle svých zálib
- **Rozhovor o hře**
 - S čím si děti nejradši hrály?
 - Na co si hrály?
 - Dokázaly by si děti představit, že by měly ve školce nebo doma i takové hračky?
- **Výroba hudebních nástrojů** – práce ve 3 skupinách

vozembouch – na klacek přibít pomocí kladiva a hřebíku proděravěná víčka od zavařovacích sklenic, ozdobit barevnými mašlemi

rolničky – do větve ve tvaru písmena Y provrtat dírky na dvou kratších koncích, na jednom konci připevnit drátek/ provázek, na něj navléknout proděravěné ořechové skořápky (poloviny), na konci upevnit pomocí druhé dírky

xylofon – děti dostanou na koncích provrtané klacíky s odlišnou délkou, mají za úkol je seřadit podle velikosti, poté na dvě podkladová dřeva je za pomoci učitelky přibít hřebíky a kladivem

- **Představení nástroje ostatním skupinám, popis postupu** – děti, popř. učitelka vybere jednoho mluvčího za skupinu, který převypráví ostatním dětem postup výroby a představí nástroj, jak se na něj hraje
- **Napodobování zvuků přírody** – za využití vyrobených nástrojů, přírodnin, popř. Orffových nástrojů nebo recyklovaných hudebních nástrojů (podle počtu dětí) bude učitelka s dětmi napodobovat zvuky přírody (bublání vody, šumění větru, déšť, bouřka, sněhová vánice) – děti si postupně mění hudební nástroje
- **Hodnocení dětmi**
 - Kterou aktivitu byste si rády zopakovaly?

- Se kterým hudebním nástrojem se vám nejlépe hrálo?
- Na co nového jste dnes přišly?
- Jaký hudební nástroj by se ještě dal vyrobit?
- Co jste si dnes nového vyzkoušely?

4.5 AKTIVITA 5 „PÍSEŇ CHVÁLÍM TĚ, ZEMĚ MÁ“

- **Cíle z pohledu učitele**
 - představit dětem píseň „Chválím tě, země, má“ a provést s dětmi její rozbor
 - diskutovat s dětmi možnosti ekologického chování přiměřeného možnostem jejich věkové skupiny
- **Cíle z pohledu dítěte**
 - pohybově vyjádřit charakter písně
 - argumentovat důvody ne/ekologického chování
- popis aktivity

PÍSEŇ CHVÁLÍM TĚ, ZEMĚ MÁ

- **Relaxace**
 - pohodlná poloha vleže na zemi, zavřené oči
 - představa odpočinku na louce v trávě, poletující motýli, beruška lezoucí po trávě, svítící slunce, plynoucí mraky po nebi, pofukující vítr
 - poslech písně „Chválím tě, země má“ (0:00 – 1:50)
- **Rozhovor**
 - O co prosí zpěváci Zemi v písničce? – o vláhu pro rostliny, o vodu pro ptáky, o přízeň pro lidi, mír a klid
 - Proč je to důležité?
 - Proč potřebují zvířata, rostliny a lidé vodu?
 - Co dalšího potřebného nám dává země? – plodiny, ze kterých se vyrábí potraviny, světlo, teplo, vzduch..

- Kde jinde tyto potřebné věci můžeme získat? – nikde, jsme na nich závislí
- „aby nám země dávala tyto pro nás potřebné plodiny, vzduch, vodu...musíme se o přírodu dobře starat, chránit ji a pomáhat jí, v opačném případě by se mohlo stát, že o to přijdeme“
- **Určování ne/vhodného chování k planetě Zemi**
 - na obrázcích bude zobrazeno ne/vhodné chování člověka ve vztahu k planetě Zemi, obrázky budou děti přiřazovat k veselé zeměkouli, ke smutné zeměkouli
 - Jaké další chování je žádoucí nebo naopak nežádoucí?

V následující tabulce jsou vyjmenovány některé příklady vhodného a nevhodného chování k planetě Zemi.

Tabulka 3 Příklady ne/vhodného chování

VHODNÉ	NEVHODNÉ
zalévání stromů	lámání větví stromů
třídění odpadu	odhazování odpadků
sázení stromů	znečišťování vody (např. barvou)
udržování kompostu	rozkopávání hub

- **Pohybové vyjádření obsahu písně** - učitelka dětem rozdá barevné šátky, které využijí k pohybovému vyjádření písně – během písně budou děti improvizčně vyjadřovat obsah písně pohybem – pokud se vyskytne v písni pasáž, kterou bude možno konkrétně pohybově vyjádřit (sníh, déšť ..), budou ji vyjadřovat konkrétním pohybem, v opačném případě bude dětem umožněna volnost ve volbě pohybu s šátkem, má se jednat o volné, pomalé, důstojné vyjádření vděku planetě Zemi pohybem
- **Společná výtvarná práce** – děti budou mít za úkol na předkreslenou velkoformátovou zeměkouli lepit modré a zelené kousky papíru (moře / souš), přes které seřadí písmena tak, aby vzniklo slovo „DĚKUJI“, reálnou podobu zeměkoule si lze před výtvarnou aktivitou prohlédnout např. v encyklopedii
- **Hodnocení**
 - Co jste se dozvěděly nového o planetě Zemi?
 - Kterou aktivitu byste si rády zopakovaly?

- Co se vám zdálo těžké?

4.6 AKTIVITA 6 „ZVUKY VODY“

- **Cíle z pohledu učitele**
- představit dětem skladbu Vltava
- procvičit s dětmi hudební výrazový prostředek
- vysvětlit dětem podstatu péče o čistotu vody
- **Cíle z pohledu dítěte**
- popsat vlastními slovy děj skladby
- reagovat pohybem na změnu dynamiky
- určit předměty, které znečišťují vodu

- popis aktivity

ZVUKY VODY

- **Motivace** – hudební hádanka - poslech Vltava (0:00 – 1:13)
 - O čem skladba vypráví?
 - Co by mohla představovat? (řeka/dusot koní)
 - Je skladba hraná nebo zpívaná?
 - Hraje v ní jeden nebo více nástrojů?
- **Koloběh vody** – hudebně pohybová aktivita z knihy Nejlepší hry z lesních školek (Valkounová & Daniš, 2019)
 - Kde se taková voda vezme?
 - Kde se voda v mraku bere?
 - A kam zase zmizí?

HUDEBNĚ POHYBOVÁ AKTIVITA – KOLOBĚH VODY

Děti nejdříve stojí ve skupince vedle sebe a každé představuje jednu kapku vody - „VODA SE ZAČÍNÁ VYPAŘOVAT“ – tím se děti mají rozmístit do prostoru (vodní pára stoupá do nebe – „KAPIČKY VODY NARAZÍ NA ZRNKA PRACHU A ZNOVU SE PROMĚNÍ NA MALIČKOU KAPKU, VZNIKNE TÍM MALÝ OBLÁČEK“ – děti upaží a představují

mráček – „NEJDŘÍVE JSOU VODNÍ KAPKY V NEBI SAMY A PAK SE POSTUPNĚ ZAČNOU SPOLU KAMARÁDIT“ – děti se začnou mezi sebou procházet, postupně utvoří dvojice, čtveřice, až se spojí celá třída – „MRAK JE PLNÝ KAPIČEK, ZAČÍNÁ BÝT TĚŽKÝ A NEMŮŽE SE UŽ UDRŽET NA NEBI“ – děti se k sobě začnou tisknout – „PRŠÍ“ – děti se rozeběhnou jako kapky deště po třídě – „NĚKTERÉ KAPIČKY SPADNOU NA LOUKU, NĚKTERÉ DO RYBNÍKA, NĚKTERÉ DO MOŘE, NĚKTERÉ DO POTOKA, NĚKTERÉ NA POLE, NĚKTERÉ UDĚLAJÍ KALUŽE“...

- **Vyprávění** – posazení dětí do půlkruhu

Mnoho z kapiček spadlo na louku, mnoho do rybníka, mnoho zalilo květiny v zahrádkách a některé z nich spadly na pole. Hlína na poli se stala těžkou, mokrou, lepivou, byla plná vody. Vody se napily všechny rostliny a stromy, z kaluží se napila zvířátka. Některé kapičky také spadly na vysoké kopce a na skály. Skály a kameny se ale neumí vody napít tak, jak rostliny a zvířátka, takže se může stát, že voda hledá, jak by se mohla stát užitečnou. Najde mezi skalami a kameny cestu ven a stane se z něj maličký pramínek vody, ten si razí cestu z kopce dolů, kudy to jen jde. Takové pramínky můžete vidět, děti, v lese, protože lidé jim často postaví takový domeček, ze kterého proud vody teče ven, říká se mu studánka. Pak se mohou pramínky potkat na jedné cestě nebo se k němu může přidat voda v kaluži, přes kterou se pramínek vydá. A tak pramínek sílí a sílí a je z něho stále větší a větší pramen, z kterého vznikne malý potůček, potom potok, až je z něj nakonec řeka, která se vylévá do moře.

- **Poslech** – aktivizační úkol – děti mají za úkol vleže poslechnout tutéž nahrávku a postupně se zvedat se sílící dynamikou tak, aby stály, až bude z pramínku velká řeka, která se vlije do moře
- **Rozhovor**
 - Kudy potok nebo řeka může téct? – lesem, městem, kolem pole, louky, vesnice,
 - Co kolem sebe kapičky mohou vidět? – rybáře, spadlý strom, loď, les, koupající se děti, ryby, lesní zvířata, most, kemp, táborníky, odpadky...
- **Kimova hra** – učitelka umístí před děti modrý šátek představující řeku, na něj rozloží předměty, které děti pojmenují – kamínky, větvičky, šišky, PET lahev, plechovku, igelitový sáček, kelímek s barvou...

- Učitelka nechá děti, aby si předměty prohlédly a poté je schová pod druhý šátek, ptá se dětí, jaké předměty jsou pod šátkem schované
- **Třídění přírodnin a odpadků** - Učitelka vede s dětmi rozhovor, které předměty do řeky patří a které ne a proč (o plechovku by se mohl někdo pořezat, igelitovým sáčkem by se mohlo některé zvíře udusit nebo jej sníst, barvou by se mohly zvířata otrávit a znečistila by se voda...)
- **Pracovní list** (viz. příloha V. „Odpadky v přírodě“) - učitelka rozdá dětem pracovní list, ve kterém mají vystříhnout předměty a přelepit je na koš, či řeku, podle toho, kam patří
- **Hodnocení dětmi**
 - Co nového jste se dozvěděly?
 - Co vás překvapilo?
 - Co se vám nejvíce líbilo?

4.7 AKTIVITA 7 „Hudební nástroje z recyklovaných materiálů“

- **Cíle z pohledu učitele**
- seznámit děti s možnostmi vlastní výroby hudebních nástrojů z recyklovaných materiálů
- diskutovat s dětmi možnosti recyklace materiálů
- **Cíle z pohledu dítěte**
- vytvořit hudební nástroje z recyklovaných materiálů
- navrhnout možnosti recyklace materiálu

- popis aktivity

HUDEBNÍ NÁSTROJE Z RECYKLOVANÝCH MATERIÁLŮ

- **Motivace** – recyklace materiálu – zavařovací sklenice, časopis, tričko s nevypratelnými skvrnami, stužka, rulička od kuchyňských utěrek, zbytky barevného papíru
 - Co s tím mám udělat? – vyhodit, vytrít
 - Co by se s tímto materiálem dalo ještě dělat?
 - špinavé tričko – obleček pro panenku

- ústřižky papíru – vystřihnuté obrázky
 - zavařovací sklenice – lucernička
 - krabička od krému – pokladnička
 - stužka z dárku – mašle panence do vlasů
- **Rytmická hra** – děti sedí v kruhu, každé dítě má v pravé ruce ruličku od kuchyňských utěrek, na pokyn jej předají do nastavené levé ruky kamaráda napravo, čímž samy dostanou ruličku do levé ruky, poté si ji předají do pravé a celé se to několikrát opakuje, učitelka celý proces řídí a počítá doby, na které se ruličky pohybují, po několikerém funkčním vyzkoušení učitelka zapne rytmickou hudbu, do jehož rytmu se tempo vměstná
 - **Výroba hudebních nástrojů** - každé dítě si zvolí, který hudební nástroj si chce vyrobit (vyrobené hudební nástroje viz. příloha VII: „Ukázka hudebních nástrojů“)

Korálkový bubínek – děti si z tvrdého papíru (kartonu) vystřihnou dvě stejná kolečka, na krátký provázek navléknou dva korálky, na obou koncích udělají uzlík, provázek vloží mezi dvě kolečka společně s dřevěnou špachtlí a přilepí je k sobě, karton si mohou ozdobit ústřižky barevných papírů

Chrastítko z ruličky od kuchyňských utěrek – děti si ruličku ozdobí přilepenými kousky barevných papírů, poté jim paní učitelka sepne kancelářským koníkem jeden konec, nasypou do ní čočku a kolmo sepne druhý konec

Chrastítko ze zavařovací sklenice – děti si barevnými kousky papíru ozdobí skleničku i víčko, poté dovnitř nasypou čočku, rýži, pohanku, fazole či cizrnu a víčko pevně zašroubuje (popřípadě za pomoci učitelky)

Lyra – děti z plastové krabičky a gumiček různé velikosti utvoří lyru přetáhnutím gumiček přes krabičku, poté, co si ji ozdobí kousky barevného papíru, hra lze realizovat brnkáním o jednotlivé gumičky nebo o všechny gumičky současně

- **Hra na hudební nástroje** – učitelka s dětmi doprovodí vyrobenými hudebními nástroji píseň „V lese“, se kterou již byly děti dříve seznámeny (rytmický doprovod viz. příloha VI „Rytmický doprovod“)
- **Hodnocení**
 - učitelka pochválí děti za odvedenou práci
 - děti mohou sdělit, která činnost se jim nejvíce líbila
 - děti mohou sdělit své nápady na další možnosti výroby podobných nástrojů

4.8 AKTIVITA 8 „ZHUDEBNĚNÝ KOLOBĚH ROKU, KOMPOSTOVÁNÍ“

- **Cíle z pohledu učitele**
- zjistit úroveň vědomostí dětí na téma koloběh roku
- rozvíjet u dětí cit pro charakter skladby
- vysvětlit dětem podstatu kompostování
- **Cíle z pohledu dítěte**
- sdílet své poznatky na dané téma
- určit mimohudební obsah skladby
- seznámit se s leporelem o kompostování

- popis aktivity

ZHUDEBNĚNÝ KOLOBĚH ROKU, KOMPOSTOVÁNÍ

- **Motivace** – poslech Vivaldiho Čtvera ročních období – přiřazování jednotlivých ročních období k obrázkům znázorňujícím jednotlivá roční období
 - **Jaro** – 3. věta (0:00 – 0:40)
 - **Léto** - 1. věta (2:30 – 3:15)
 - **Podzim** – 3. věta (0:00 – 0:35)
 - **Zima** - 1. věta (0:20 – 0:45)
- **Rozhovor nad obrázky** – děti sdílejí informace o jednotlivých ročních obdobích
 - Co je pro ně typické?
 - Jak vypadá příroda?
 - Jaké s ním souvisejí svátky?
 - Jaké bývá počasí?
 - Jaké rostou rostliny, plodiny?
 - Jak se chovají zvířata?
 - Jaké znají související písně? (zpěv)
- **Přiřazování typických znaků k jednotlivým obrázkům ročních období** – děti budou hledat po třídě obrázky (počet obrázků na počet dětí), které poté budou

přirazovat k ročním obdobím (oblečení, počasí, typické činnosti, symboly svátků...)

- **Společná kontrola** – učitelka s dětmi zhodnotí správnost přiřazených obrázků
- **Koloběh přírody** – kvetoucí stromy – opylování – plody – opadávající listy – zimní spánek – vyprávění za pomoci demonstračních obrázků
- **Plody přírody**
 - Jaké plodiny, ovoce, zeleninu příroda plodí?
 - Co k tomu potřebuje?
 - Jak pomáháme/škodíme přírodě při růstu plodin?
 - Když dozrává ovoce v létě nebo na podzim, jak to, že jej jíme i třeba na jaře? Kde ho vezmeme?
 - Co se dá dělat s ovocem, které třeba shnije nebo se zbytky, které nesníme? (kompostování)
 - Jak se dá zpracovat ovoce nebo zelenina, která právě dozrává? (marmeláda, kompot, buchta, ovocné knedlíky, zmrazení, přesnídávka...)
 - Jaké znáte písničky, ve kterých se zpívá o ovoci nebo zelenině? (Měla babka čtyři jabka, V zahradě na hrušce, Halí belí, Hop, hej, cibuláři, Šla Nanyňka do zelí, Náušnice z třešňi, Cib, cib, cibulěnka. Koulelo se, koulelo...)
- **Zpěv písní o ovoci a zelenině, doprovod tleskáním metra**
- **Ochutnávka sezónního ovoce a zeleniny** – děti zavřou oči, každé dítě dostane do pusy kousek ovoce/zeleniny, má hádat o jaké ovoce či zeleninu jde
- **Zpracování ovoce, příprava ovocných špízů** – učitelka s dětmi omyje, nakrájí (pomocí vlnkového kráječe) ovoce, které umístí do misek, poté si jej děti napíchají na špejli, nevyužitá zbytky posléze zanesou do kompostu na zahradě mateřské školy
- **Leporelo Žofka, Biodpad** – živá hmota pro nový život (Hodek, c2005)
 - Co uděláme s jádřinci, semínky, pečkami?
 - seznámení dětí s funkcí, výhodami, využití a koloběhu kompostování pomocí leporela o žížale Žofce, která žije na kompostu
- **Sdílení zkušeností dětí s kompostováním**
- **Pracovní list** – třídění odpadu vhodného ke kompostování a nevhodného ke kompostování

- **Prohlídka obsahu kompostu na zahradě školy, zkompostování nezpracovaných zbytků z ovoce**
- **Hodnocení**
 - Co dětem připadalo těžké?
 - Co se nového naučily?
 - Co bylo naopak lehké?
 - Co dnes nového objevily?
 - Na co nového přišly?

5 EVALUACE

Následná kapitola se týká reflexe realizace sady aktivit a to jak vlastní, tak reflexe ze strany učitelky mateřské školy. Součástí této kapitoly je také srovnávací tabulka a porovnání obou reflexí.

5.1 Sebereflexe

První částí evaluace je vlastní reflexe, která je zpracována postupně dle jednotlivých aktivit v následující podkapitole.

5.1.1 Aktivita 1

Výstup byl soustředěn zejména na znalosti dětí o třídění odpadu. Byl stejně tak i zacílen. Na základě pozorování dětí během výstupu soudím, že za naplněný cíl mohu považovat ten, který usiluje o tematický rozhovor. Druhý cíl týkající se praktického třídění odpadu byl naplněný jen některými dětmi. Domnívala jsem se, že téma třídění odpadu patří mezi tradiční, tedy, že naplňování cílů nebude problém. Zpětně jsem si uvědomila, že jsem se na tuto věc dívala očima učitelky. Děti jsou ve vzdělávacím proudu krátce, a proto je pro ně vše, včetně tohoto tématu, nové. Bylo by tedy vhodné toto téma probrat více do hloubky, procvičovat jej, aby byl cíl naplněn všemi dětmi.

Pro prohloubení tématu by bylo vhodné použít například píseň obsaženou ve výstupu, procházku s cílem nalezení kontejnerů na tříděný odpad a rekapitulaci informací a tematický rozhovor, pozorování práce popelářů atd.

Obecně výstup probíhal rychleji, než jsem odhadovala, tedy časový harmonogram celého výstupu byl asi o třetinu času kratší. Osvědčila se dynamika výstupu. Aktivity měly rozdílný charakter, rozdílnou organizaci, což napomáhalo koncentraci dětí na činnost.

5.1.2 Aktivita 2

Stanovené cíle lze hodnotit jako částečně naplněné, budeme-li přihlížet k míře možného pochopení tématu dítětem předškolního věku. Motivačně zapůsobila hmatová hra, kterou jsem však, i přes velký zájem dětí, zkrátila, protože se mi neosvědčila organizace třídy, kterou jsem zamýšlela. Možná jsem mohla pouze pozměnit organizaci a aktivitu dokončit. Děti se chovaly neposedně, což se odrazilo i na následujícím rozhovoru, který byl zřejmě příliš dlouhý a monotónní. Tento rozhovor a následné vyprávění jsem tedy oproti plánu

zkrátila a zdůraznila klíčové informace. I přes to si myslím, že cíle byly spíše naplněny. Informace, které jsem považovala za základ, děti obdržely.

Důsledkem nižší koncentrace dětí a následného zestručnění vyprávění nebylo téma probráno příliš hloubkově, což se potvrdilo při práci s pracovním listem, kdy děti často zvolily nesprávný postup výroby houslí. Zároveň si myslím, že chybování dětí při seřazování postupu výroby houslí nebylo způsobeno primárně nepochopením dětí, jako spíš nezájmem a nekoncentrovaností dětí. Téma jako takové soudím vhodně zvolené i přes to, že výstup nedopadl podle představ.

5.1.3 Aktivita 3

Cíle výstupu hodnotím jako naplněné většinou třídy. Jednalo se o celkem tradiční, pro děti známou podobu práce, tudíž děti věděly, co se od nich očekává, jaký charakter by mohla aktivita mít.

Jako zdařilý hodnotím nápad použití přírodnin. Oproti plánu jsem zařadila i pozorování a manipulaci s přírodninami, popis jejich vlastností a rozhovor o nich. Děti to více vtáhlo do tématu.

Při nácviku písně bylo patrné, že děti tento styl práce znají, při nácviku spolupracovaly, více je však nadchla výroba náhrdelníku z přírodnin.

Pro příště bych zvolila asi jiné zpracování tohoto výstupu, zamyslela bych se nad organizací a celkovým uchopením tohoto tématu. Zaměřila bych se více na téma vhodného chování v lese. Mohla bych jej doplnit vycházkou do lesa, kde by se dalo celé téma pojmout více autenticky.

5.1.4 Aktivita 4

Výstup hodnotím jako zdařilý. Cíle se podařilo dětem naplnit vcelku bez problémů. Jelikož v den realizace bylo ve třídě přítomných méně dětí, rozhodla jsem se pozměnit organizaci výstupu a to zejména část výroby hudebních nástrojů. Oproti plánu jsem s dětmi vyráběla všechny tři nástroje v rámci jedné skupiny, což se ukázalo jako zdařilé. Zpětně soudím, že bez mé asistence by byla výroba nástrojů ve skupinách pro děti příliš obtížná. Tato činnost zapůsobila velmi motivačně. Ukázalo se, že nízký počet dětí byl šťastným, protože jednak byla jednodušší organizace, jednak si děti mohly vyzkoušet více činností, což by bylo s více dětmi problematictější.

Oproti tomu napodobování zvuků přírody se už neshledalo s takovým nadšením, zřejmě proto, že se jedná o aktivitu více tradiční, oproti výrobě nástrojů.

5.1.5 Aktivita 5

Výstup požaduji obecně za velmi zdařilý a to jak z hlediska stanovených cílů, tak organizace i formy a metod. Děti námět zaujal, nadšeně spolupracovaly, braly věc vážně, kupříkladu tanec se šátky (pohybové vyjádření písně) vykonávaly s upřímným zaujetím, nezesměšňovaly aktivitu, ani jí neopovrhovaly. To mě mile překvapilo, měla jsem obavy z toho, že jim to bude připadat směšné.

V rozhovoru se ukázala jistá úroveň orientace v tomto tématu. Děti se nenechaly zviklat ani problematickými otázkami. U společné výtvarné práce bylo zaujetí dětí individuální, dokonce bych řekla, že zde převládly genderové stereotypy. Nejvíce zaujatá byla totiž skupina děvčat. Chlapce spíše zajímala mapa zeměkoule, která sloužila jako šablona pro výtvarnou práci, což ale nehodnotím negativně, protože si myslím, že to také neslo své plody.

5.1.6 Aktivita 6

Aktivita byla zacílena třemi cíli. První cíl, zaměřený na samotnou skladbu Vltava, měl ověřit, zda děti pochopily podstatu jejího mimohudebního obsahu. Zpětně hodnotím, že tento cíl nebyl dostatečně ověřen u všech dětí. Druhý a třetí cíl byl většinou třídy dosažen. Určitě by bylo zapotřebí vymyslet lepší způsob, jak ověřit dosažení cíle u celé třídy. Organizace, zvolená organizační forma i výukové metody se mi zdály vhodně zvolené.

Při práci na pracovním listu, který měl ověřit znalosti dětí, se ukázalo, že děti znalostmi disponují, chyby byly výjimečné.

Objevilo se zde chování chlapce, který si z toho dělal legraci a schválně přiřadil elementy nesprávně. Zpětně hodnotím, že jsem mohla tuto skutečnost vzít do hry a individuálně jej zmotivovat.

Celý výstup byl trochu kratší oproti představě, nicméně ne nijak dramaticky, tudíž soudím, že se mi podařilo dobře odhadnout časový harmonogram jednotlivých aktivit.

5.1.7 Aktivita 7

Stanovené cíle výstupu byly spíše naplněné, ačkoliv výstup neproběhl zcela podle plánu. Druhý cíl týkající se možností využití materiálu navržených dětmi byl splněn pouze u

některých dětí. Některé děti navazovaly či rozvíjely své nápady na základě nápadů ostatních dětí.

Aktivita zapůsobila velmi motivačně, zejména tedy výroba vlastního hudebního nástroje. Děti postupovaly podle zadaných instrukcí, vyskytla se u některých dětí netrpělivost při opakovaném chybování některé z části postupu, vhodnou motivací či drobnou pomocí se však situace vyřešila. Oproti předpokladu výroba trvala mnohem déle, děti si dávaly záležet. Nástroj zhotovený ze zavařovací sklenice si nikdo z dětí nevybral. Soudím, že oproti ostatním nástrojům nebyl až tak atraktivní.

Rytmická hra byla pro děti obtížná. Zřejmě to byla pro děti novinka. Synchronizace rukou dělala dětem obtíže, ale věřím, že procvičováním a následnou automatizací spojenou s pomalým tempem by se mohla stát pro děti postupně snáze proveditelnou. Z důvodu obtížnosti aktivity pro tuto třídu jsem aktivitu zkrátila a zčásti nahradila krátkou vsuvkou zaměřenou na předmatematické operace.

5.1.8 Aktivita 8

Tomuto výstupu byly stanovené tři cíle. Jako naplněný lze hodnotit cíl, který usiloval o zjištění poznatků dětí na dané téma a dále cíl týkající se seznámení dětí s podstatou kompostování. Jako nenaplněný cíl hodnotím poznávání mimohudebního obsahu skladby. Tento cíl byl zřejmě pro děti obtížný, ačkoliv jsem dětem dávala návodné, doplňující otázky.

Vzhledem k nízké koncentraci dětí jsem zařadila pohybovou hru „Kuba řekl“, která funguje na principu reakce na pokyn. Tato aktivita měla napomoci koncentraci dětí, avšak příliš nesplnila tento záměr.

Zájem dětí vzbudila až část výstupu, ve které děti pracovaly s reálným ovocem, tedy jak ochutnávka, tak potom příprava ovocného špízu. Tato příprava ovocného špízu se v realitě ukázala jako ne úplně logická. Ačkoliv byly děti dobře zmotivované a velmi dobře spolupracovaly, dle pokynů si pomocí špejle a ovoce vytvořily špíz, po dokončení následně zase ovoce postupně sundávaly a jedly. Tato část mohla být lépe promyšlená, špízy by se daly použít jako součást oslavy dětí, či jako dezert po obědě, či nějak jinak promyslet jejich konzumaci.

Poslední část výstupu, jejíž podstatou bylo seznámení dětí s podstatou kompostování za pomoci tematického leporela, již nebyla nutná. Děti sice ještě udržely pozornost, myslím si

ale, že již byly přehlacené podněty a tato část výstupu mohla být použita jako samostatné téma.

5.2 Hodnocení učitelkou

Následuje hodnocení výstupů z pohledu učitelky. Autorka práce je zde učitelkou formulována jako praktikantka.

5.2.1 Aktivita 1

Rozumově uchopený začátek výstupu formou diskuzního kruhu děti zaujal díky netradičnímu tématu. Děti měly možnost na problém nahlížet ze zcela nového pohledu, pro ně velmi netradičního. Dramatizace procesu odpadkového řetězce byla velmi vtipná a děti pobavila. Tato vzdělávací nabídka se stala i pro mě velkým přínosem a inspirací pro další práci s dětmi.

5.2.2 Aktivita 2

Praktikantka moudře využila své silné stránky a zakomponovala do výstupu hudební nástroj. Ten je pro děti vždy dobrou motivací. Začlenění environmentální výchovy přirozeně navazovalo na předchozí rozhovor. Rozhovor o postupu zpracování dřeva byl pro děti málo názorný, vhodnější by bylo zapojit demonstrační obrázky již při něm a pracovním listem znalosti upevnit.

5.2.3 Aktivita 3

Chválím netradiční motivaci – zvuky přírodnin, pro děti to bylo něco nového. Přínosný byl také rozhovor po přednesu písně, děti se mohly ujistit, zda textu správně rozumí a napomohlo to snazšímu nácviku dané písně. Jednoduché, přesto výstižné kresby pro rozdělování žádoucího a nežádoucího chování dopomohly větší přehlednosti a ujasnění informací. Celý výstup byl metodicky vhodně seřazen.

5.2.4 Aktivita 4

Praktikantka na začátek výstupu zvolila zkoumání přírodnin, což je dle mého názoru velmi dobrá volba. Soudím, že děti nemají příliš mnoho prostoru pro zkoumání přírody takto podrobně. Při výrobě hudebních nástrojů byl velmi důležitý dozor z důvodu bezpečnosti,

praktikantka ale vše s přehledem zvládla. Vyrobené hudební nástroje nám praktikantka nechala ve třídě a děti tak mají možnost je zapojovat do běžných hudebních činností.

5.2.5 Aktivita 5

I přes zdánlivě jednoduchou vzdělávací nabídku zde vidím široké spektrum možností pro individuální rozvoj každého dítěte. Úvodní relaxace a následný rozhovor děti zklidnil a zkoncentroval k danému tématu. Pohybové vyjádření se neslo v duchu myšlenky tématu a tím se ověřilo u dětí porozumění dané skladbě a hlavní myšlence – ochraně planety.

5.2.6 Aktivita 6

Velmi kladně hodnotím zakomponování klasické hudby do motivace. Vhodně zvolená ukázka děti patřičně zaujala a provázela je celým průběhem výstupu. Propojení hudební a pohybové složky pomohlo dětem se lépe soustředit a nenásilnou formou rozvíjet také dramatické dovednosti. Celková vzdělávací nabídka byla realizována u dětí 4 – 6 letých, je ale vhodná i pro mladší děti.

5.2.7 Aktivita 7

Rytmická hra se zapojením ruliček od kuchyňských utěrek jistě není obvyklou formou k využití recyklovaného materiálu, a proto ji hodnotím jako velmi nápaditou. Děti se při ní učily spolupráci, koncentraci a samozřejmě rytmickému cítění. Bylo by však aktivitu zapotřebí déle procvičovat, protože se jednalo o vcelku synchronizačně obtížnou věc, která se ne všem dětem hned dařila.

Při výrobě hudebních nástrojů měly děti širší nabídku možných výrobků a mohly tak individuálně zvolit to, co si chtěly zkusit. Kvituji u této aktivity procvičování trpělivosti a zručnosti dětí.

5.2.8 Aktivita 8

Velmi propracovaný výstup zahrnoval téměř všechny možné způsoby přiblížení tématu. Praktikantka zvolila vhodné a tematicky výstižné ukázky pro všechna roční období. Zapojení pohybové chvílky u dětí ověřilo a zároveň procvičilo symboliku ročních období a díky své dynamičnosti podpořilo také další koncentraci dětí. Procvičení jemné motoriky při výrobě ovocných špízů bylo pro děti velmi motivační díky neobvyklému způsobu práce s ovocem.

5.3 Shrnutí sebereflexe a hodnocení učitelkou

Tabulka níže přehledně a systematicky shrnuje definovaná pozitiva a negativa, která vplynula ze sebereflexe a reflexe učitelkou.

Tabulka 4 Shrnutí sebereflexe a hodnocení učitelkou

číslo aktivity	pozitiva	negativa
1	<ul style="list-style-type: none"> • dynamičnost výstupu • inspirující vzdělávací nabídka pro učitelku • nový pohled dětí na recyklaci 	<ul style="list-style-type: none"> • téma nutno více procvičit • mylná představa o úrovni znalostí dětí o recyklaci
2	<ul style="list-style-type: none"> • motivace – hudební nástroj • smysluplná návaznost aktivit 	<ul style="list-style-type: none"> • nenázornost postupu zpracování dřeva • organizace
3	<ul style="list-style-type: none"> • vhodný metodický postup nácvičku písničky • názornost ne/vhodného chování • vysvětlení textu písničky 	<ul style="list-style-type: none"> • tradiční uchopení vzdělávací nabídky
4	<ul style="list-style-type: none"> • podchycená bezpečnost práce • možnost následného využití hudebních nástrojů v MŠ • atraktivita přírodnin • naplněné cíle 	<ul style="list-style-type: none"> • původní organizace by byla zřejmě obtížná • nízká atraktivita aktivity – napodobování zvuků přírody
5	<ul style="list-style-type: none"> • ověření dosažení cílů • udržení koncentrace dětí • naplnění cílů 	<ul style="list-style-type: none"> • nízká motivace části třídy při výtvarné aktivitě

	<ul style="list-style-type: none"> • vhodná volba organizační formy, výukových metod a organizace 	
6	<ul style="list-style-type: none"> • použití klasické hudby • většinové dosažení cílů 	<ul style="list-style-type: none"> • nedostatečné ověření dosažení cílů u všech dětí • nedostatečná motivace konkrétního dítěte
7	<ul style="list-style-type: none"> • atraktivnost aktivit • cíle spíše naplněné 	<ul style="list-style-type: none"> • obtížnost rytmické hry • špatný časový odhad aktivit
8	<ul style="list-style-type: none"> • množství různorodé vzdělávací nabídky • práce s ovocem • dynamičnost, propracovanost výstupu • hudební ukázky ročních období 	<ul style="list-style-type: none"> • nízká motivovanost a koncentrace dětí u části výstupu • nepromyšlenost tvorby ovocného špízu

5.4 Porovnání reflexe

Je zřejmé, že pohledy reflexe se často liší a to zejména z důvodu rozdílné praxe a zkušeností, ale také z důvodu rozdílné role v rámci výstupu. Obecně soudím, že reflexe učitelky je obecně optimističtější, než reflexe vlastní. Jako důvod soudím snahu o moji motivaci spíše, než přehlížení nedostatků. Součástí reflexe jsou náměty na zlepšení či změnu částí výstupů.

Porovnáním obou reflexí jsem naznačila, že často jsme se s učitelkou ve výstupu zaměřovaly na jiné položky, či jiné pohledy na danou situaci. Také jsem si všimla, že předmětem reflexe učitelky nebyly cíle, ani metody a organizace.

Kvituji, že učitelka hodnotila výstupy s vědomím znalosti dané třídy a jejích podmínek a okolností. Oproti tomu moje reflexe byla v tomhle směru více subjektivní a více teoretická. Jsem vděčná za druhý pohled pedagoga, který mi pomohl nahlédnout na věc z jiného úhlu pohledu.

6 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Při formulaci doporučení pro praxi jsem seznala, že tato doporučení se týkají zejména vzdělávací nabídky, formy realizace výstupů a účelnosti vlivu vzdělávací nabídky na osobnost dětí. Doporučení tedy nebudou systematizována na základě jednotlivých výstupů, ale výše jmenovaných oblastí, kterých se doporučení budou týkat.

6.1 Vzdělávací nabídka

Plánovat a systematizovat vzdělávací nabídku a to jak bezprostřední, tak dlouhodobou je bezpochyby potřeba. Je také lépe být vždy připraven na více variant, jelikož práce s dětmi je sama o sobě dominantní, často situační a její vývoj či průběh někdy nepředpokladatelný. Je proto dobré mít vždy v zásobě více vzdělávací nabídky, kterou lze přizpůsobit aktuální situaci, či ji na jejím základě variovat, přizpůsobovat úrovni dětí a aktuálním možnostem. Také je nutno podotknout, že méně je někdy více a to jak do délky či množství aktivit, tak do množství podnětů a informací.

S tím souvisí i schopnost učitele upustit od své představy, pokud se situace vyvíjí jinak. Není tedy dobré snažit se dostat původního plánu takzvaně za každou cenu, i když vnímáme téma jako velmi důležité. Pokud tomu atmosféra, koncentrace dětí a celková situace nenahrává, je vhodné se jí přizpůsobit a plán pozměnit.

6.2 Forma

Není novou informací, že na základě totožné přípravy i totožné třídy dětí mohou dva učitelé zrealizovat velmi odlišný výstup. Forma provedení je velmi důležitá. Závisí na osobnosti učitele, jeho pedagogických i personálních schopnostech a dovednostech, jeho pedagogickému citu a taktu, jeho autoritě a dalším okolnostem.

Vzhledem k tomu, že je řeč o programu zaměřujícím se na hudební činnosti a environmentální výchovu, je bráno ve zřetel více formování osobnosti, než osvojování vědomostí, které jsou však samozřejmě také součástí. Učitel by neměl zapomínat, že proces učení je velmi důležitý. Argumentem také může být to, že RVP PV (2021) uvádí, že dosažené kompetence nejsou pro děti ukončující předškolní vzdělávání povinné, tedy děti jich nemusí nutně dosáhnout. Naproti tomu vliv, který má učitel na dítě, například při dosahování těchto kompetencí, se do dítěte zapisuje a má mnohem dlouhodobější důsledky, než dosažená či nedosažená konkrétní vědomost či dovednost. Naším zájmem je tedy

progres jak v dosahování vědomostí, tak formování osobnosti, avšak dle mého názoru má formování osobnosti vždy přednost.

Co se týče formy, ještě bych uvedla myšlenku realizace nápadů a návrhů dětí, které se mohou v rámci tématu objevit. V případě, že učitel bude schopný s takovým návrhem pracovat a uchopit jej, je vcelku velká pravděpodobnost bezprostřední motivace dětí a také uložení jak poznatků, tak zážitků do dlouhodobé paměti dětí. Pro učitele to má také profit takový, že jemu samotnému se rozšíří obzory a může se nechat inspirovat či myšlenku prohloubit dále. Děti to může vést k hlubšímu přemýšlení o tématu a iniciativě v obecné rovině. Neméně to může přispívat k upevnování vztahu mezi učitelem a třídou nebo konkrétním dítětem.

6.3 Účelnost

Záměrem rozvoje orientace dětí jak v hudebních činnostech, tak environmentální výchově, je rozhodně dlouhodobý dopad na osobnost dítěte. Dosažení konkrétního cíle v jednou konkrétním výstupu však nezaručuje jeho doživotní kompetenci. Dosažené cíle je nutno procvičovat, prohlubovat, rozvíjet a zdokonalovat. Je zapotřebí kontinuální, systematické působení. Proto je vhodné zařazovat dosahování dílčích krátkodobých i dlouhodobých cílů, které budou postupně naplňovány jednotlivými činnostmi. Proto soudím, že hudební činnosti a environmentální výchova by měly být předmětem kontinuálního působení v rámci celé docházky dětí do mateřské školy a pak také dále na vyšších stupních.

Ačkoliv například environmentální výchova je zasazena v kurikulárních dokumentech, (například RVP PV, 2021), praxe se někdy liší. Získala jsem ale také příklad dobré zkušenosti z praxe, kdy byla environmentální výchova předmětem vzdělávací nabídky pravidelně jedenkrát týdně. Je nutno dodat, že takto frekventovaná pozornost vůči environmentální výchově nebyla tematicky zaměřena do týdenního tématu.

Abychom skutečně dosáhli požadovaného cíle a následně návazné kompetence, je z hlediska vzdělávací nabídky podstatné ověřování dosažených cílů, a to nejen povrchové, samozřejmě v mezích možností chápání dětí předškolního věku. V oblasti zájmu je dobré porozumění dětí myšlence, technice, či podstatě osvojované oblasti.

V neposlední řadě je nutné zmínit osobní příklad lidí, kteří mají na osobnost dítěte vliv. Jedná se o zejména rodiče, poté učitele, další příbuzné, zaměstnance školy, sousedy atd. V rámci hudebních činností by se mohlo jednat o příklad radosti z hudby, která se projevuje například tancem či hrou na hudební nástroj, či pouze upřímným zájmem o hudbu,

v environmentální výchově obdobně - trávení času v přírodě, šetření potravinami či vodou. Je známo, že příklady táhnou, v tomto směru tomu není jinak.

7 ZÁVĚR

Práce se zabývala integrací vzdělávacího obsahu v mateřské škole z pohledu hudebních činností a environmentální výchovy.

V první kapitole se čtenář zabýval hudebními činnostmi v mateřské škole, dále procesem seznamování dítěte s hudbou a benefity, které hudba do života dítěte přináší. Dále byly podrobně rozebrány jednotlivé druhy hudebních činností (pěvecké, instrumentální, poslechové a hudebně-pohybové) a vhodné hudební formy, využitelné při práci s dětmi v mateřské škole. Zde byly konkretizovány hudební formy určené k poslechu, k tanci. Největší pozornost však byla zaměřena na hudební formy určené k pěveckým činnostem, představeno bylo rondo, kánon a malá písňová forma, včetně představení žánrů písni vhodných k použití a skladatelů, kteří skládají písně pro děti.

Druhá kapitola byla věnována environmentální výchově. Nejdříve byla pozornost kladena na pojmy, které se k environmentální výchově pojí. Bylo zdůvodněno, proč je důležité se environmentální výchovou zabývat a jaké cíle jsou v této oblasti kladeny. Následovně byl přiblížen fenomén environmentální výchovy v praxi mateřské školy.

Třetí kapitola již propojovala hudební činnosti a environmentální výchovu, byl vysvětlen pojem integrace, dále byla vedena polemika o propojení hudebních činností a environmentální výchovy a dále byla rozebrána témata environmentální výchovy, která jsou vhodná pro realizaci v mateřské škole s ohledem na věkové, individuální a ostatní zvláštnosti dětského věku. Důležitým bodem bylo také ujasnění těchto vzdělávacích oblastí v rámci kurikula mateřské školy, vytyčené cíle a podmínky optimální realizace. Mezi tyto podmínky byly uvedeny vzdělání učitelky, vybavení školy, příznivé klima a praktická připravenost.

V posledním bodu byly objasněny rizika a situace, na které je třeba dávat si pozor jak z pohledu hudebních činností, tak environmentální výchovy.

V praktické části bylo představeno osm didakticky zacílených jednotek, jejichž středobodem byla integrace hudebních činností a environmentální výchovy. Mezi zvolenými tématy se objevovala recyklace materiálu, kompostování, koloběh roku, ohleduplné chování v přírodě, koloběh vody a znečišťování vodních toků, důležitost stromů a dřeva jako materiálu, spotřební zboží vs. využití obnovitelných zdrojů – v tomto případě přírodnin, vděčnost planetě zemi, či třídění odpadků. Činnosti byly zrealizovány v mateřské škole a následně bylo zhodnoceno použití zvolené vzdělávací náplně, metod a dalších didaktických kategorií.

Tyto činnosti jsou zcela určitě vhodné pro další využití v mateřské škole ať už jejich částí nebo každé jedné didakticky zacílené činnosti jako celku. Pro realizaci se nabízí například Den země, či projektový týden zaměřený na environmentální výchovu. Práce může také plnit motivační a inspirační funkci pro realizaci dalších, tematických aktivit – např. sběr odpadků, či zřízení kompostéru na zahradě mateřské školy a péči o něj.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Andresková, J., Kubecová, M., Kukačková, M., Suchardová, L., & Zemanová, K. (2018). *Rozvíjíme environmentální citění dětí*. Praha: Raabe.
2. Andres, R., & Vrtiška, J. (2018). *Environmentální výchova v praxi: příručka pro MŠ, ZŠ a SŠ*. Vlašim: Český svaz ochránců přírody Vlašim.
3. Činčera, J., Jančaříková, K., Matějček, T., Šimonová, P., Bartoš, J., Lupač, M., & Broukalová, L. (2016). *Environmentální výchova z pohledu učitelů*. Brno: Masarykova univerzita.
4. Čepičková, E. (2019). *Písničky pro děti*. Praha: Editio Karez.
5. Daniš, P. (2016). *Děti venku v přírodě: ohrožený druh?: proč naše děti potřebují přírodu pro své zdraví a učení*. [Praha]: Ministerstvo životního prostředí.
6. Dytrtová, R., & Krhutová, M. (2009). *Učitel: příprava na profesi*. Praha: Grada.
7. Eben, P. (2022). *Zelená se snítka: Es grünen die Zweige : 14 písní pro dětský sbor*. Praha: Editio Bärenreiter Praha.
8. Foti, P. (2020). The effects of music and creativity on child's development an innovative educational program. *International Journal of Latest Research in Humanities and Social Science*, 3(1), 01–09.
9. Hesová, A. (2011, květen). *Integrace ve výuce*. Dostupné z [Odborný článek: Integrace ve výuce \(rvp.cz\)](#)
10. Hodek, T. (c2005). *Žofka: bioodpad - živá hmota pro nový život* (Upr. 1. vyd). Praha: Ekodomov.
11. Horáčková, J. (2016). *Zpívejme si celý rok 2.: písničky pro děti s obrázky pro individuální a skupinové činnosti, k povídání a vymalování*. Kroměříž: Barevné kamínky.
12. Jančaříková, K., & Kapuciánová, M. (2012, květen). Environmentální výchova v předškolním vzdělávání – hledání optimální podoby. *Envigogika*, 7(1). <https://doi.org/10.14712/18023061.71>
13. Jurkovič, P. (2012). *Od výkřiku k písničce*. Praha: Portál.

14. Kalajcidisová, D., & Konvalinková, J. (2018). *Environmentální výchova v pohádkách, písních a říkadlech*. Liberec: Technická univerzita v Liberci.
15. Kmentová, M. (2019). *Třída zpívá ÍÁÍÁ: hudební hry v rozvoji fonemického uvědomování*. Praha: Portál.
16. Kořátková, S. (2014). *Dítě a mateřská škola: co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet* (2., rozš. a aktualiz. vyd). Praha: Grada.
17. Kurková, L. (2020). *Hudebně pohybová výchova: pro předškoláky*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, akciová společnost.
18. Leblková, E. (2012). *Environmentální výchova v mateřské škole*. Praha: Portál.
19. Lišková, M. (2016). *Do-re-mi 2: zpěvník pro malé zpěváky*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, akciová společnost.
20. Lišková, M. (2012). *Hudební činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe.
21. Lukášová, H. (2015). *Učitelské sebepojetí a jeho zkoumání*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií.
22. Mertin, V. (2016). *Abeceda pro učitelky mateřských škol*. Praha: Woltres Kluwer.
23. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (2008). *Metodický pokyn MŠMT k zajištění environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty*.
24. Ministerstvo životního prostředí (2016). *Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty a environmentálního poradenství na léta 2016 – 2025*.
25. Rakoušová, A. (2008). *Integrace obsahu vyučování: [integrované slovní úlohy napříč předměty]*. Praha: Grada.
26. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání* (2021). Praha: MŠMT.
27. Sedlák, F., & Váňová, H. (2013). *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum.
28. Silk-Hilton, S. (2020). Science, Nature, and Inquiry-Based Learning in Early Childhood. In D. Meier & S. Silk-Hilton (Eds.), *Nature Education with Young Children* (s. 11-30). Routledge.

29. Syslová, Z. (2013). *Profesní kompetence učitele mateřské školy*. Praha: Grada.
30. Tichá, A. (2014). *Učíme děti zpívat: hlasová výchova pomocí her pro děti od 5 do 11 let* (Vyd. 3). Praha: Portál.
31. Thorovská, A. (2014). *Environmentální výchova*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.
32. Valkounová, T., & Daniš, P. (2019). *Nejlepší hry z lesních školek*. Brno: CPress.
33. Vyhláška 317/2005 o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků
34. Zíma, J. (2019). *Veselé písničky pro kluky a holčičky*. Praha: Bambook.
35. Žídková, J. (2009). *Environmentální témata ve výuce hudební výchovy* [Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze]. Digitální repozitář Univerzity Karlovy.
<https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/22819?show=full>

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Obsah sady aktivit.....	39
Tabulka 2 Dosahované kompetence a využívané prostředky a pomůcky.....	42
Tabulka 3 Příklady ne/vhodného chování	52
Tabulka 4 Shrnutí sebereflexe a hodnocení učitelkou	66

7.1 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Výroba houslí

Příloha P II: Píseň V lese

Příloha P III: Ne/vhodné chování v lese

Příloha P IV: Obličej

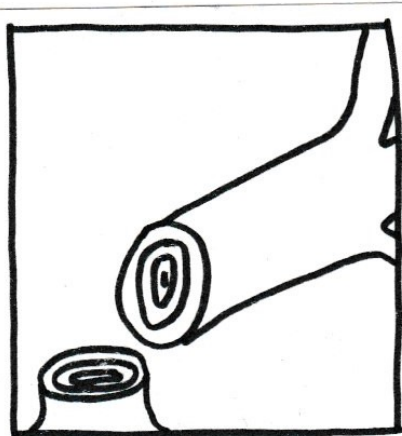
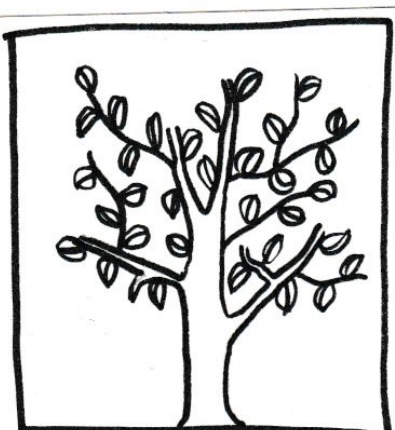
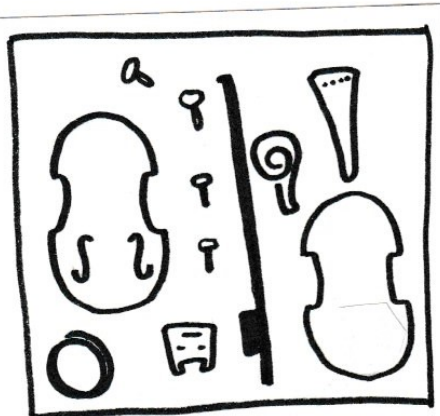
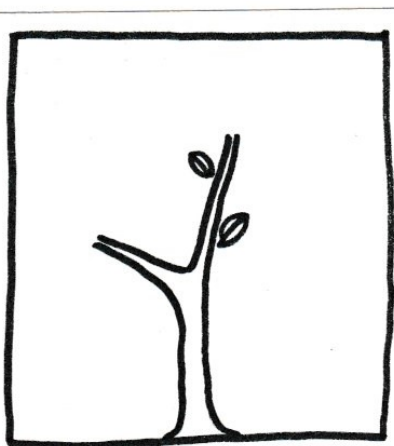
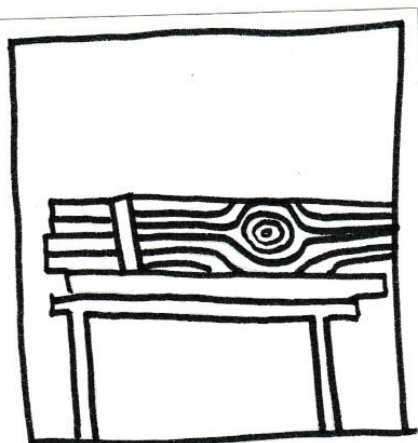
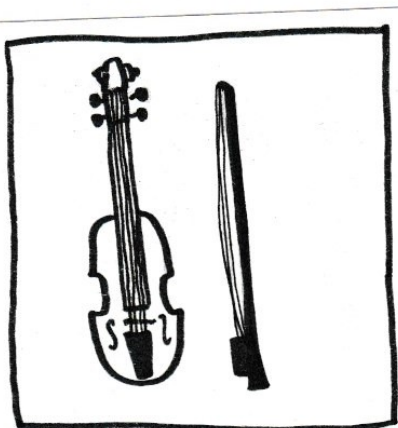
Příloha P V: Odpadky v přírodě

Příloha P VI: Rytmičkový doprovod

PŘÍLOHA P VII: Ukázka hudebních nástrojů

7.2 PŘÍLOHA P I: VÝROBA HOUSLÍ

VÝROBA HOUSLÍ

7.3 PŘÍLOHA II: Píseň V lese

V LESE

Volně

V le-se je krás-né, je- hli- či vo- ní, pří- ro- da

pro- sí: ne- bud- te slo- ni. My slo- ni ne- jsme,

půj- de- me tí- še, co les nám dá- vá, chceme vi- dět i

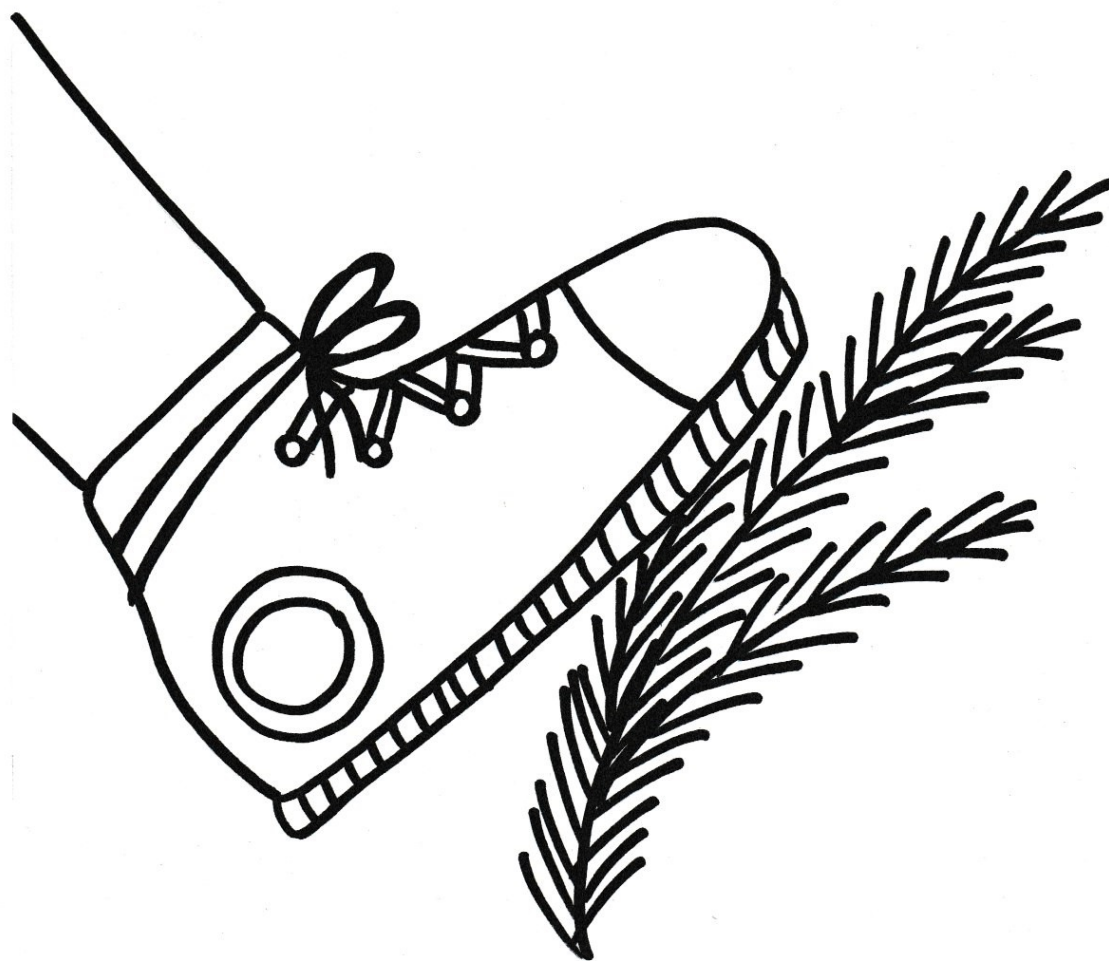
sly- šet.

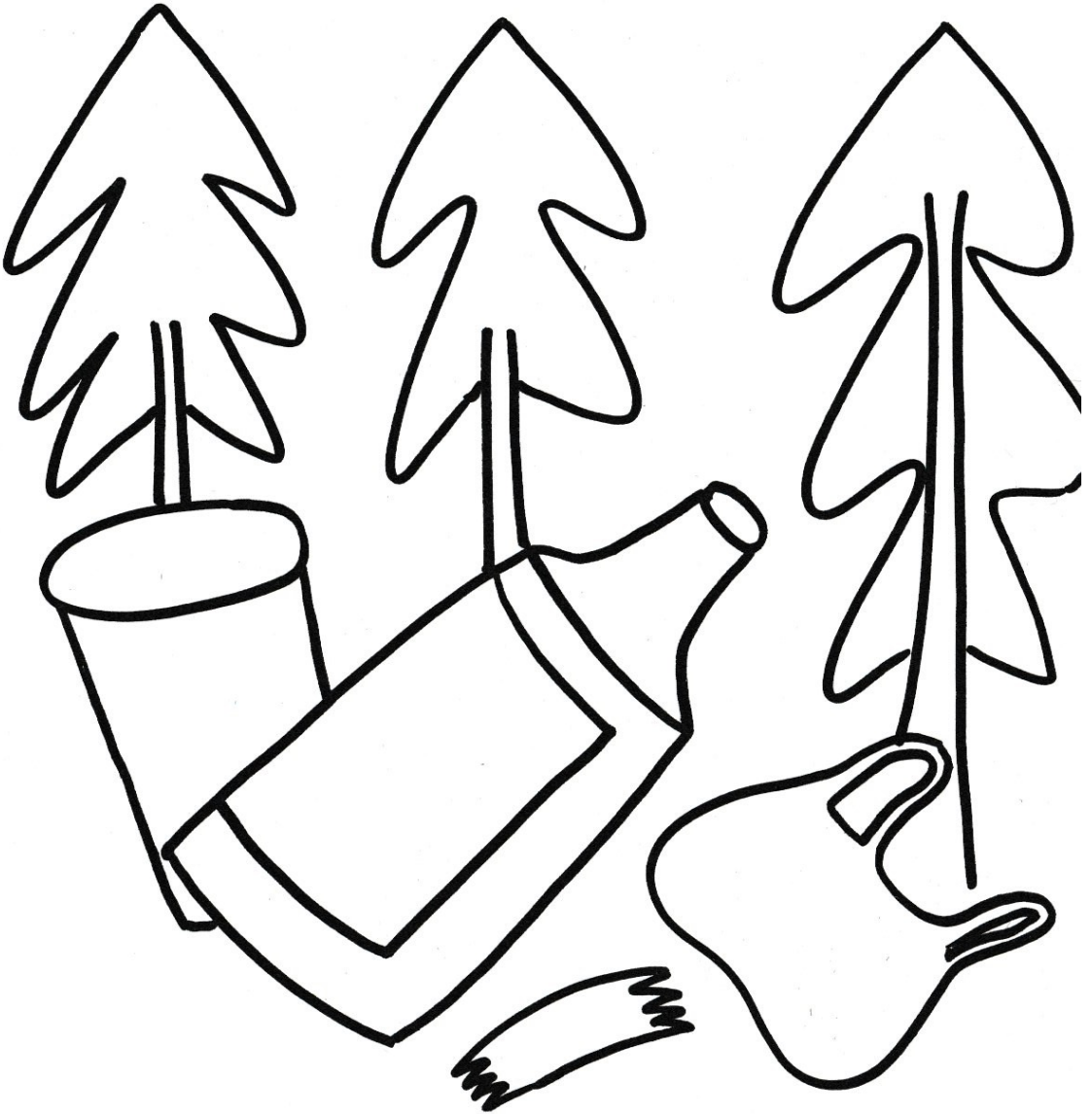
1. V lese je krásné,
jehličí voní,
příroda prosí:
nebudte sloni.
My sloni nejsme,
půjdeme tšše,
co les nám dává,
chceme vidět i slyšet.

2. Kdo v lese žije
a co v něm roste,
chovejme se
jak zdvořilí hosté.
Přistě až půjdeme
do těch míst zase,
zažijeme pohodu
v pestré té kráse.

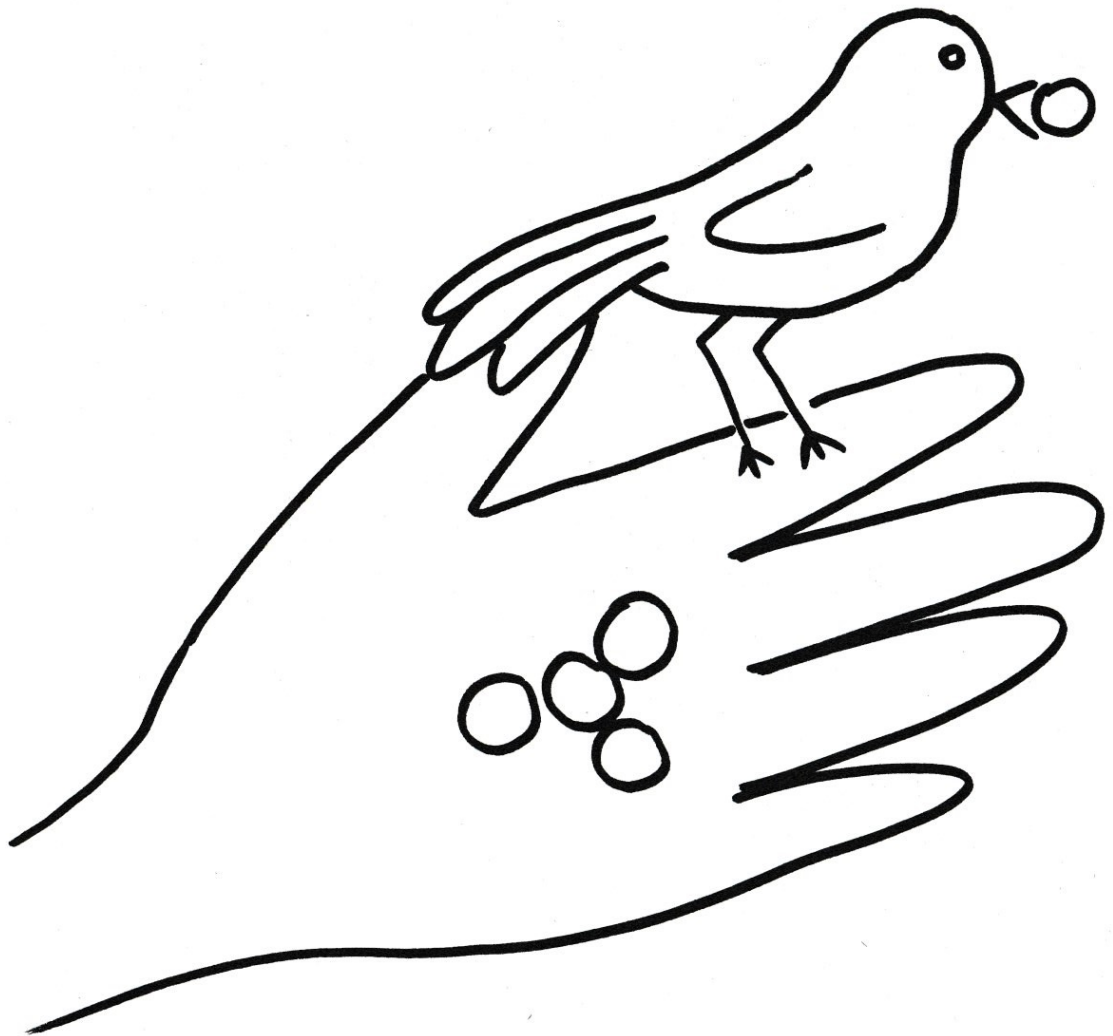

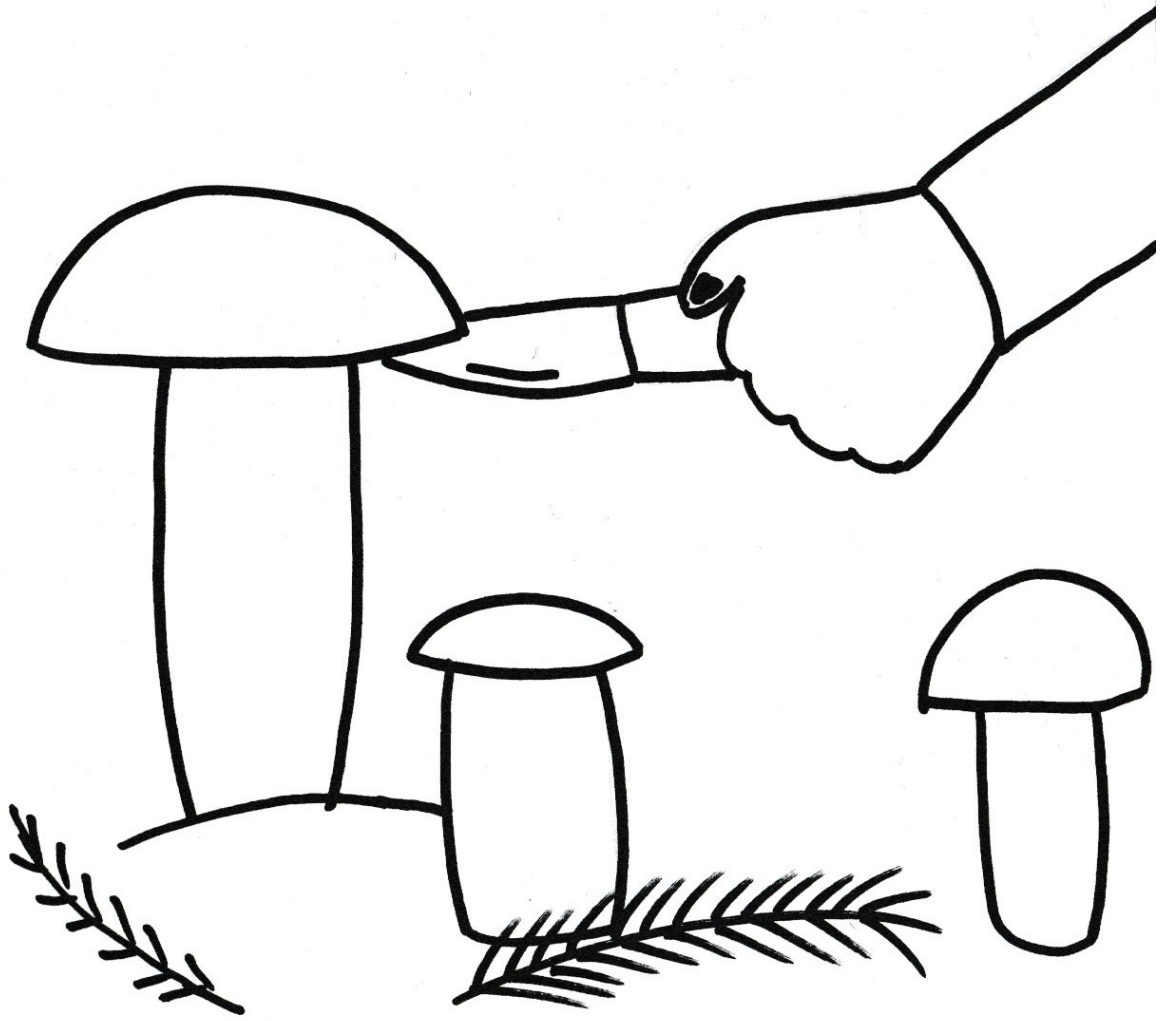
7.4 PŘÍLOHA III: „Ne/vhodné chování v lese“

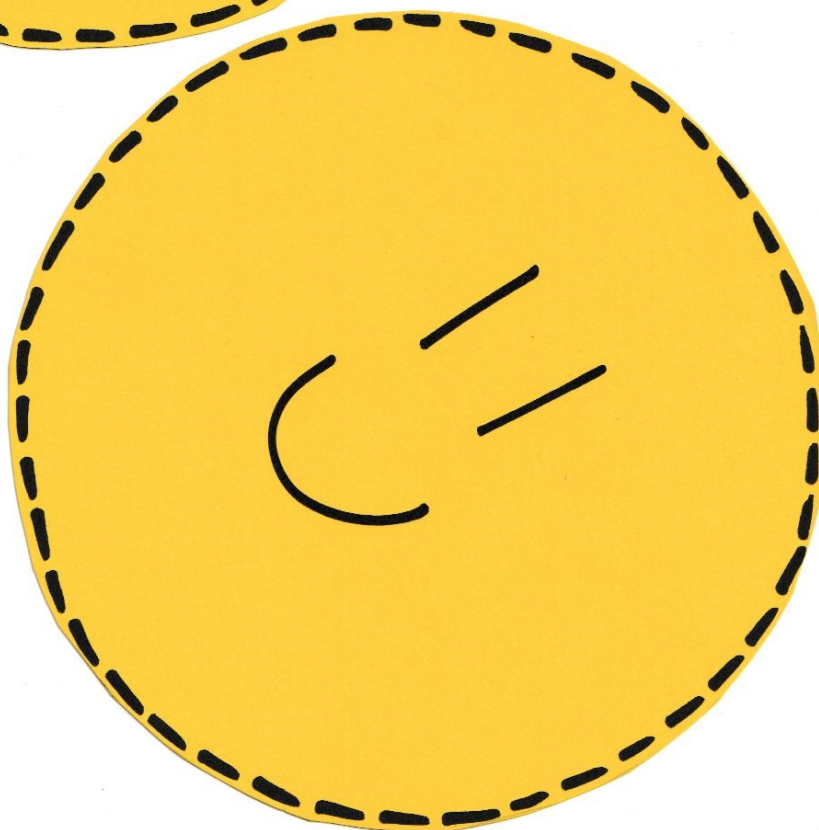

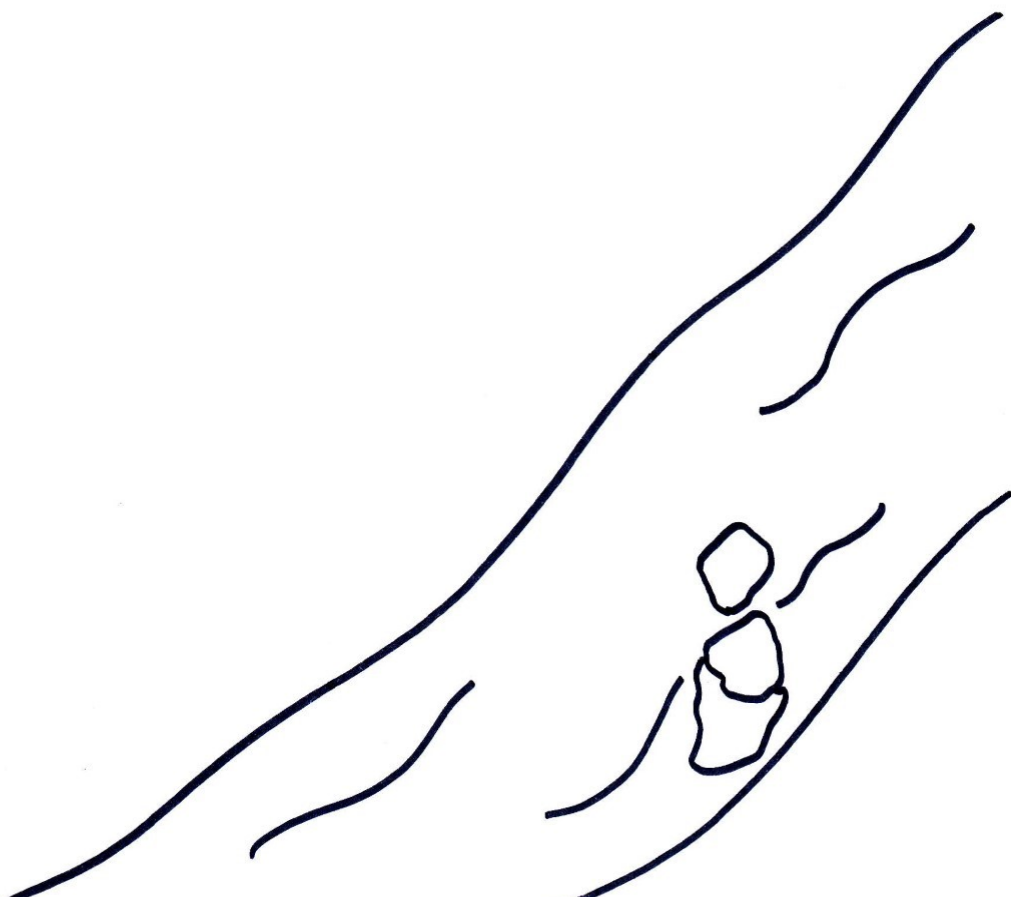
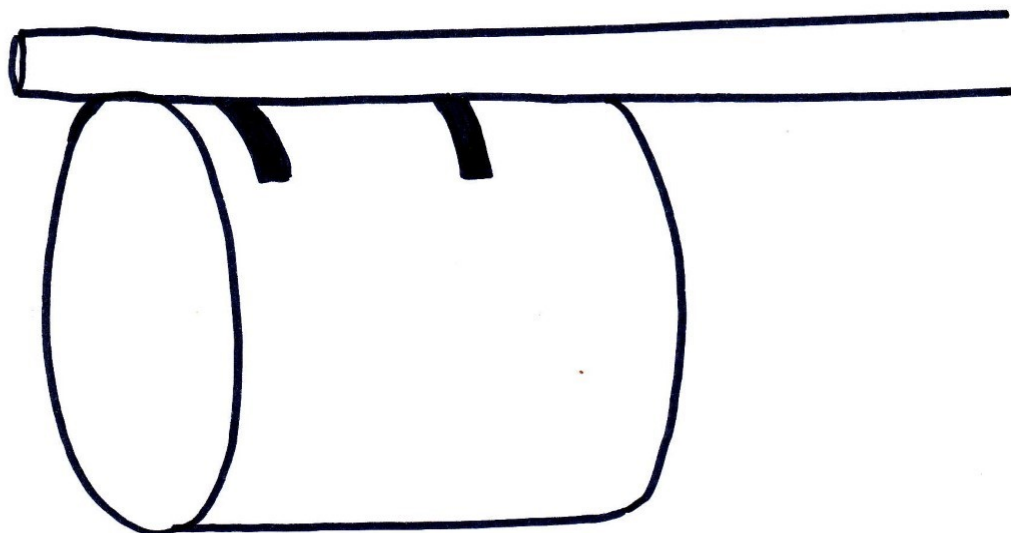
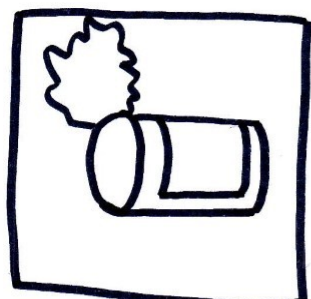
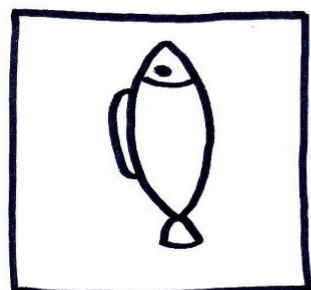
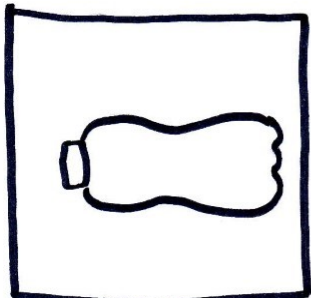
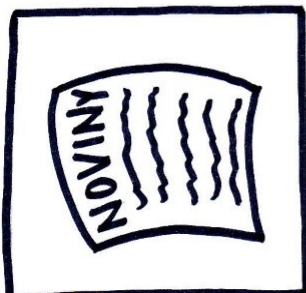
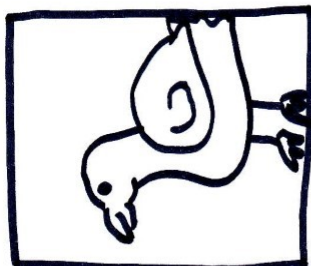
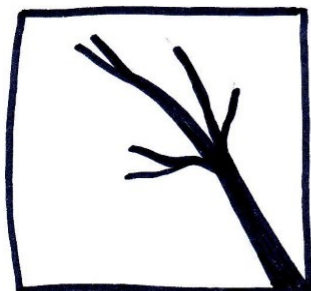

7.5 PŘÍLOHA IV: Obličej

7.6 PŘÍLOHA V: Odpadky v přírodě

7.7 PŘÍLOHA VI: Rytmický doprovod

ZPĚV

V LE-JE VE KRÁJ-NĚ, VEH-LI-ČÍ VO-NÍ.
PŘÍ-RO-DA PRÁVĚ: NE-BUĎ-TE SLO-NI.

SKLENÍČKOVĚ CHARASTÍTKO

LYRA

KORÁLKOVÝ BUBÍNEK

RULÍČKOVĚ CHARASTÍTKO

ZPĚV

MY JLO-NI NE-JJME, PŮ-DE-ME TI-JĚ

SKLENÍČKOVĚ CHRASŤÍTKO

SKLENÍČKOVĚ CHRASŤÍTKO

LYRA

LYRA

KORÁLKOVÝ BUBÍNEK

KORÁLKOVÝ BUBÍNEK

RULÍČKOVĚ CHRASŤÍTKO

RULÍČKOVĚ CHRASŤÍTKO

ZPĚV

CO LES NÁM DÁ-VA CHCEM VI-DĚT I JLY-ŠET.

SKLENÍČKOVĚ CHRASŤÍTKO

SKLENÍČKOVĚ CHRASŤÍTKO

LYRA

LYRA

KORÁLKOVÝ BUBÍNEK

KORÁLKOVÝ BUBÍNEK

RULÍČKOVĚ CHRASŤÍTKO

RULÍČKOVĚ CHRASŤÍTKO

PŘÍLOHA VII: Ukázka hudebních nástrojů

